

O mladosti...

Pavel: Mladost je norost, veselje, ko postane človek star pa vse mine.

Fani: Lepa je mladost, starost pa je lepa, če ni človek bolan in če lahko zapoje.

Albin: Mladost je lepa, če znaš z njo prav ravnati. V mladosti hočeš imeti vse, kot majhen otrok.

Pavla: Mladost je veselje, je kot vesel otrok.

Marija: Mladost je lepa, vendar, na žalost, dolgo ne traja. Posebno je lepa dokler imaš starše.

Albina: Mladost je bila lepa, rada bi jo še enkrat doživela. A se ne bo več ponovila.

Pavel: Zato pa rečem jaz:

"Najlepša je mladost, mladost ne pride več nazaj!"

Franc: Ko sem bil mlad, sem bil v vojski, na fronti, celih 7 let. Ne vem kaj je mladost.

Pepca: Mladost je bila včasih lepa, včasih pa tudi ne. Včasih mi starši niso pustili na ples, zdaj pa plesat več ne morem.

Ivanka: Mojo mladost je zatemnila vojna.

Micka: Mladost je lepa, a kratka!

Zora: Mladost ne pride več nazaj!

Pavel pove še Renkotovo misel, ko je otroka pripeljal v šolo rekoč: "Janezek, adijo tvoja mladost, zdaj bo treba začeti misliti!"

Pogovor v skupini oskrbovancev Doma starejših občanov

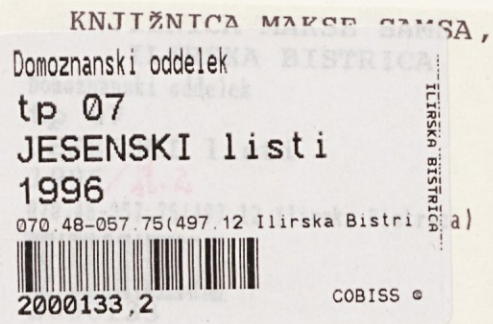


Beseda urednika

Dragi bralci!

Vsem, ki ste z odobravanjem in veseljem sprejeli našo prvo številko, se iskreno zahvaljujemo in vas vabimo, da ostanete naši zvesti bralci. Manj smo zadovoljni z vašim odzivom na vabilo k sodelovanju. Še vedno smo prepričani, da bi z vašim sodelovanjem bistveno obogatili naš in vaš list. Zato vas ponovno prosimo za sodelovanje. Vaše cenjene pisne prispevke oddajte v pisarni društvene uprave v Ilirski Bistrici, Bazoviška 28.

Urednik



COBISS ©



Z izleta v Oglej

Občni zbor društva

Redni občni zbor društva je bil 26. aprila 1996.

Poročila predsednika društva Mira Štembergerja in drugih poročevalcev pričajo o lepih uspehih društva. Pomanjkljivost pa je razmeroma majhen odstotek (38%) vseh upokojencev bistrške občine, ki so vključeni v društvo upokojencev. Le v številčno močni organizaciji se bomo lahko upokojenci uspešneje borili za svoje pravice. Na občnem zboru smo bistrški upokojenci sprejeli obširen program dela, iz katerega povzemamo:

1. Področje stikov s članstvom:

- redno delo društvene pisarne
- posvetovanja s poverjeniki
- skrb za delovanje vzajemne pomoči

2. Izletništvo in srečanja:

- organizacija izletov
- organizacija srečanj s sorodnimi društvi doma in v Trstu
- srečanja z jubilanti idr.

3. Šport in rekreacija:

- sodelovanje na športnih tekmovanjih v občinskem in regijskem merilu
- podpiranje in širitev vseh vrst rekreacije med članstvom DU (telovadba, kolesarjenje...)

4. Kulturno področje:

- skrb za delovanje mešanega pevskega zbora
- izdajanje glasila upokojencev

5. Socialno področje:

- obiski pri bolnih članih na domu in v Domu za starejše občane
- pošiljanje čestitk starostnikom
- sodelovanje na pogrebnih obredih članov
- pomoč pri reševanju stanovanjske problematike članov društva

Upravni odbor

Sodelovanje z Domom starejših občanov

Z vso ljubeznijo v srcu obiskujem naše stanovalce v Domu starejših občanov. To pa preprosto zato, ker jih imam rada. Veselim se srečanja z njimi, vse kar povedo mi je lepo. Posebno všeč mi je, če se nasmejejo kljub bolečinam in težavam, ki jih premagujejo. Vse to in še marsikaj prinesejo leta starosti in pa bolezen, ki se na leta ne ozira. Vsakega posebej in vse skupaj imam rada. Vsak je svet zase in tak kot je, ga cenim. Pa ne za to, da bi me morda kdo hvalil, ker mi to nič ne pomeni. Če me kdo hvali ali pa graja, nisem nič bolj bogata ali revna. Važno je to, kar sem v Božjih očeh. Vse drugo ni nič. Včasih ko sem doma, pomislim na trpljenje mnogih in toliko lažje zopet pohitim v Dom.

Pridejo dnevi, ko so stanovalci veseli (vsaj meni se tako zdi) in dnevi, ko se mi srce stisne v bolečini, ko si zaželim, da bi mogla del njihovega trpljenja vzeti nase, da bi njim bilo lažje. Morda pa tudi mene to še čaka? Bogve, če morda ne stojim ob neki postelji, ki bo morda tudi meni kdaj "prijateljica". In če bo, si želim to, da bi jo znala sprejeti. Brez trpljenja ni življenja in preko bridkosti vodi pot v radost. Namen mojih obiskov je, da bi jim vsaj malo skrajšala dolgčas, ki ga preživljajo. Včasih tudi kaj zapojemo. Kjer sta vsakodnevna gosta bolezen in trpljenje minevajo dnevi počasi. Tako pa vsaj za kratek čas mojega obiska malo pozabijo na bolezen in čas jim hitreje mine. Tudi meni mine, kot bi mignil. In, če sem odšla z doma kot žrtev, se vračam z veseljem v srcu, saj sem nekemu naredila korist, ki mi bo morda na tehtnici dobrih del ravno prevesila, ko se bo moja duša ločila od tega sveta. Saj so le dobra dela tista, ki bodo odšla z nami. Vse drugo ne bo pomembno.

Vsem bolnim želim, da bi zmogli prenašati bolezen in osamljenost. Želim vam vse dobro in vas v tem duhu prirčno pozdravljam.

Anka Peruzin

zunanja sodelavka Doma

Kako smo doživljali prihod v Dom za starejše občane

V dom sem prišla zaradi zdravstvenih težav. Hudo mi je bilo, a človek se vsega privadi. Tu imam družbo in mi je lepo.
Vlasta, 39 let

Doma sem pustila kmetijo in hišo; ni mi bilo lahko.
Pepca, 65 let

Drugače ni šlo. Po poškodbi lahko zame poskrbijo le v domu. Doma imam majhnega otroka, na katerega vedno mislim.
Slavica, 33 let

Tudi jaz sem v domu zaradi bolezni. Moja hiša stoji na samem in v vasi je malo ljudi. Pogrešam jih.
Albina, 66 let

Vedno sem se lahko prilagajala. Zato mi prihod v dom ni delal težav. Tukaj mi je lepo, spoznala sem nove ljudi.
Pavlina, 87 let

Kdo bi si mislil, da bom jesen življenja preživela v Ilirski Bistrici. Pa mi ni slabega, tudi tu so dobri ljudje.
Marija, 87 let

Tisti dan je deževalo. Mislil sem, da je to slab znak. Pa ni tako hudo. Tu zelo poskrbijo zame.
Marjan, 70 let

Moja bolezen je napredovala počasi, zato sem o odhodu v Dom veliko razmišljal. Seveda ni kot doma, ampak iz življenja je treba potegniti kar se da.
Stojan, 50 let

Še pred letom dni sem lahko sam obdelal kmetijo. Zdaj sem popolnoma odvisen od tuje pomoči. Tega se je težko privaditi.
Ivan, 69 let

Ne, ni mi bilo hudo. Zaenkrat sem zdrav in pokreten. Ljudje so prijazni in radi pomagajo.
Alojz, 72 let

Iz ankete med oskrbovanci Doma

Bine Bilčov

V dolgoletni zgodovini Ličanove "bistriške kine", ki je v posebnem sozvočju živela s sosednjo Šajnovno kavarno, so se v njeni kabini, kjer so se vrteli filmski koluti, najbrž izmenjali številni kinooperaterji. Verjetno malokdo ve za vse in za njihova imena. Le Bine Bilčov je ostal, legendarno in trajno. Preživel je vse in ostal bo neizbrisno zapisan v zgodovini "kine". V njegovem času, času ko je opravljal delo upravnika in kinooperaterja, je "kina" postala nekaj več - postala je filmski spektakel. Uprizarjal ga je sam, pred začetkom predvajanja filmov in med odmori, pri tem pa so mu s svojo posebno dušo pomagali Bistričani, ki so sprejemali njegove reklamne napovedi kot posebne dodatke k filmski predstavi z dušo in telesom.

Takrat na zadnjem, višje dvignjenem delu dvorane ni bilo več "palkov", kot smo nekdanj pravili nizko ograjenim in v temnordeč žamet odetim ložam. V "palkih" so sedeli resni gledalci, znane bistriške družine, avtoritā (oblast), že oklicani ljubezenski pari in vsi, ki so se želeli v "kini" počutiti kot v gledališču. Nekateri so za prostor v "palkih" plačali pravi abonma, za določeno dobo so jih zakupili, da so lahko sedeli na svojem. Po vojni pa so, v kino Svoboda, "palki" izginili in se razgubili v sedeže na škrip. In to nekoliko škripajoče vzdušje, brez zapetih gumbov, je moglo pristno sprejemati Binetove kino napovedi.

Ko je opravil svoje upravniške dolžnosti, se je s svojo okroglolično postavo počasi vzpenjal po zunanjih železnih stopnicah v kinooperatersko kabino. Najprej je vključil glasbo in med njenimi odmori začel s svojimi znamenitimi napovedmi prihodnjega filmskega sporeda.

"Požor, požor, v soboto in nedeljo na tem platnu, vištavižjon ..." Njegove napovedi so bile nekakšen besedni predfilm in brez njih tudi filmi ne bi mogli biti kdovekaj. V odmoru, tam nekje po predvajanju prve polovice filma, so kadilci hiteli ven na čik pavzo. Ostali so čakali, da spregovori Bine.

Vedno najprej njegova stalnica: "Požor, požor!" Namesto popolne tišine so se gledalci že dobrodušno muzali in spogledovali, mularija tam izpred platna pa se je ozirala nazaj proti kabini za zadnjo steno dvorane. "V šredo na tem platnu filmska drama - Ni miru med mušlimani". Pa tudi plakati, viseči na običajnih mestih, so vabili k ogledu tega dramatičnega filma. Takrat je bila vsa filmska reklama in druga filmska pisarija, ki je prihajala v kino, napisana v srbohrvaščini. Bine je moral biti tudi prevajalec in film z naslovom "Nema mira med maslinama" - "Ni miru med oljkami" je prevedel v "Ni miru med muslimani". Takšne in drugačne napake pa niso sprožile jezikovne vojne. Bistrc jih je sprejel z novim smehom, ki je najbolj odmeval v Šajnovi kavarni Šport.

Z Binetom, Ivetom in to kavarno je povezan tudi, kot bi mu danes rekli, morda celo prvi filmski reklamni spot. Vsebina dvogovora spota je bilo vrhunsko delo, saj je delal reklamo istočasno za kino in kavarno.

"Kam pa, kam Ive?"

"Jest grem k Šajni na dva deci!"

"Jest pa ne, jest grem u kino Svoboda, kjer igra en dober film!"

In ljubitelji filma, takrat jih je bilo veliko, so odšli k Šajnu, da ne bi hodili v kino žejni. In tam v kinu zopet:

"Požor, požor, na tem platnu igra en muzikaličen film, obvestite prijatelje in znance!"

Med odmorom pa poziv mladini:

"Mladina varčuj, da te ne bo vprašala starost, kje je bila mladost!"

In mulci so si stikali po žepih, da bi kaj našli za "šparovc".

V tistih letih je slovenske filmske gledalce in celo tiste, ki v kinodvorane niso zahajali,

razburkal švedski film "Sirota Stina", v prizoru, kjer se Stina sleče in gola zaplava v reki ali jezeru. To je bil prvi filmski nudistični prizor v Sloveniji. Sirota Stina, gola, je "priplavala" tudi v Bistrc z dovoljenjem jugocenzure, ki pa ni računala na samocenzuro, čeprav je bila takrat pogosta. V jezo in obup gledalcev pa je Bine "spotakljivi" prizor zabil tako, da je dal roko na objektiv kamere. Dvorana se je od protestnega žvižganja in cepetanja skoraj spremenila v muzikaličen film, demonstracije so se nadaljevale v Šajnovi kavarni. Nič ni pomagalo, potrebno je bilo ponovno kupiti vstopnice za večerno predstavo, v nadi, da bo Stina gola. Kdo ve ali je bil Bine moralist ali spretni poslovnež, ali oboje. Protesti ga niso ganili in pred sledečo predstavo je že mirno napovedal nov film: "Požor, požor dragi obiskovalci, družega in tretjega, v šredo in četrtek, bo na tem širokem platnu en dober kaubojski vištavižjon cinemaskopkolor film u barvah. Da ne bo nikogar, ki bo zamudil!" Seveda je kljub odločni reklami marsikdo film zamudil, a brez posledice, saj je bil Bine dobričina.

Bineta že dolgo ni več, v spominih pa ostaja kot legenda "bistriške filmske scene" in kot eden tistih naših ljudi, ki so nam dajali in zapustili tisti svojevrsten pečat, značilen za naše mesto, ki je na srečo še otipljiv. "Rekviem za kino", je zapisal Tomo Šajn v Primorskih novicah in še "danes kina in nikoli več". In nikoli več? Prepričani smo lahko, da bi, če bi se Bine na čudežen način vrnil, kina ponovno zaživela v vsem svojem sijaju škripajoče patine in njegovih "filmskih" domislic.

Ivko Spetič

Razvili smo nov prapor društva

Naše društvo upokojencev je s svojimi 1071 člani ena najbolj množičnih organizacij na Bistriškem. Na občnem zboru 26. aprila 1996 je društvo slovesno razvilo nov prapor. Boter ob razvitju prapora je bil Ivan Skrt, bivši dolgoletni predsednik društva, denar za trakove ter zlate in srebrne žebličke so prispevala številna podjetja in posamezniki.



Zanimivosti iz zgodovine Ilirske Bistrice

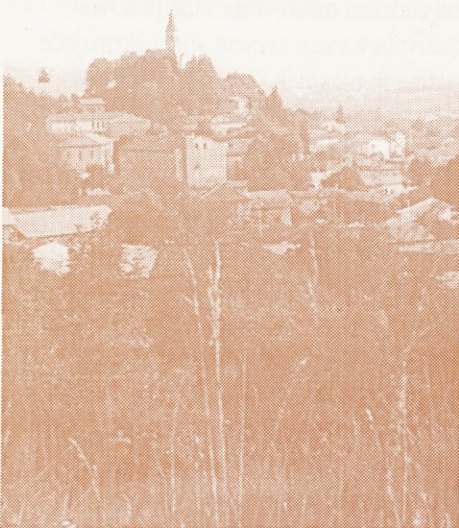
V prejšnjih stoletjih je imela cerkev velik vpliv na dogajanje v življenju takratnih ljudi. Župnija v Trnovem je bila ustanovljena v 12. stoletju. Starejši župniji sta bili Jelšane in Slavina. Iz zapiskov župnije v Trnovem je razvidno, da je leta 1318 oglejski patriarh Pagan za župnika trnovske fare (plebanus de Dornberg) postavil Nikola Manfiuta. Nadalje zvemo, da so leta 1371 v tržaški škofiji cenili dohodke za določitev davka papežu. Takrat je bila trnovska župnija taksirana na dohodke 130 lir (225 goldinarjev).

V letu 1395 je bil določen za župnika Jakob Lukrich. Poslal ga je Rudolf de Valsee, glavar v Trstu in lastnik gosposke v Devinu in na Krasu. Toda tedanji škof

Arrigo ga ni hotel potrditi in je moral službo zapustiti. Tako je nastal prepir glede patronata nad župnijo v Trnovem med g. Valsee in tržaškim kapiteljem. Ta prepir je trajal zelo dolgo, a ga je naposled rešil sam papež Pij II. Za Jakobom Lukrichom je bil imenovan in potrjen za župnika Laurentius, prejšnji trnovski vikar. Leta 1434 je tržaški glavar Valsee postavil za župnika Martinus-a de Los-a (Lož), a ga škof Marinus ni potrdil. Rodbina Valsee je hotela imeti patronat nad mnogimi škofijami na Krasu in prav zaradi tega je tržaški škof Aldergardi združil vse župnije pod tržaški kapitelj. Poznejši škof Enej Silvij Piccolomini je leta 1448 to tudi potrdil. Kmalu je bil izvoljen za papeža. Pridel si je ime Pij II. Poznal je razmere in spore glede patronata nad trnovsko župnijo. Z bulo je 6. novembra 1462 ukinil župnijo sv. Petra v Trnovem in hkrati povzdignil v župnijsko cerkev dosedanjo filialo v Knežaku. Kmalu zatem so 15. junija 1463 tržaški kapitelj in rodbina Valsee sklenili pogodbo glede patronata nad župnijami na Krasu (in seveda nad trnovsko župnijo). Ob tej priliki so ponovno ustanovili župnijo v Trnovem. Odslej je moral župnik plačevati kapitlju v Trstu kot "mensale" po 17 zlatov (80 gold. in 75 krajcarejev). To pogodbo je papež Pij II potrdil z bulo 21. julija 1464. V tistih časih je prišlo do hudih bojev. V naše kraje so prihrumeli Turki ter opustošili in požgali poleg ostalih vasi tudi trnovsko

župnijo. Zaradi tega so trnovskega župnika oprostili plačevanja "mensale" za dobo 10 let. Ne vemo natančno kdaj je bila zidana cerkev v Trnovem. Predvidevamo, da je bila prvotna cerkev grajena v gotskem slogu, torej je bila zidana v 14. ali 15. stoletju. Pozneje je bila preurejena in na vratih so napisane letnice teh obnov (1647 in 1677). Cerkev pa je bila še večkrat popravljena, a je obdržala podobo iz 17. stoletja. Zvonik je bil dozidan v 19. stoletju, kar nam dokazuje letnica nad njegovimi vrati. Leta 1702 je pogorel farovž in ves arhiv. Tako segajo matrike le do leta 1702.

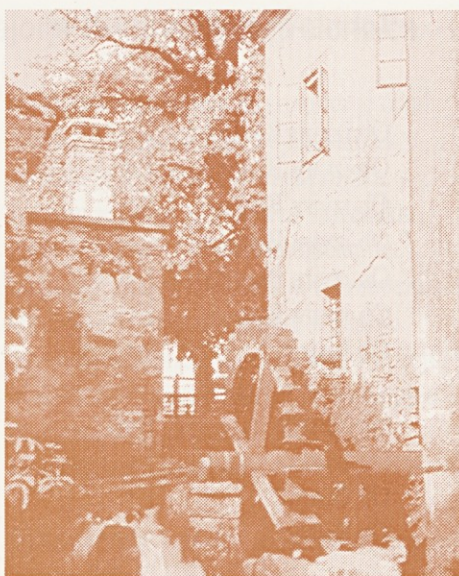
Vzhodno od cerkve vidimo pred nami gradišče, ki ima 653 m nadmorske višine in bolj oddaljeni hrib Stražica s 721 m nadmorske višine. Tu najdemo razvaline in ostanke iz rimske ali celo iz keltske dobe. Deset minut proti jugovzhodu leži Ilirska Bistrica, nekdanj vas, z dekretom cesarja Franca Jožefa I. z dne 18. 5. 1911 pa trg z vsemi pravicami. Po osvoboditvi so Ilirsko Bistrico združili s Trnovom in dobila je naziv mesto. Iz nekdanje bistriške kotlinice se širi na vse strani. Skozi njo teče voda Bistrica, ki izvira iz več virov izpod starega gradu, ki mu pravimo Gradina. V zadnjih stoletjih so tu bili do nedavna pri vsaki hiši ob vodi mlini in žage (pile). Koncem preteklega stoletja so nameravali Tržačani napeljati vodovod od izvira Bistrice do



Trsta in vzeti dnevno po 12000 m³ vode. Namero so opustili, saj so imeli to vodo pri izviru Timava v Štivanu pri Trstu. Od tam so vodovod napeljali leta 1921.

Proti koncu preteklega stoletja in pozneje beležimo v Ilirski Bistrici porast števila trgovin z raznim blagom. Leta 1894 je začela obratovati tovarna testenin Pekatete (prva Kranjska tovarna testenin), last Žnidaršiča in Valenčiča, ki je leta 1903 pogorela. Na pogorišču je dograjena večja tovarna, ki je dajala delo mnogim ženam. V novembru leta 1894 je začela obratovati opekarna na Mali Bukovici. Financirala jo je Kreditna banka iz Reke. Ta banka je kreditirala tudi premogovnik na Mali Bukovici. Tako je precej ljudi iz okolice dobilo zaposlitev, a kljub temu so mnogi že leta 1896 odšli po svetu s trebuhom za kruhom (v Brazilijo in Severno Ameriko). Največ ljudi se je odselilo iz okoliških krajev, ker se doma niso mogli preživljati.

Razen pesnika in publicista Janeza Bilca (1839 - 1906) so bili v Ilirski Bistrici rojeni še mnogi pomembni ljudje: Fran Bilc (1786 - 1824) - pesnik, jezikoslovec in narodni buditelj, Anton plem. Valenčič (1796 - 1892) - generalmajor, Bogumil Brinšek (1884 - 1914) - speleolog in fotograf, Josip Ličan (1874 - 1929) - pospeševalec Krekovega združenstva in slovenskega tiska v Slovenskem Primorju, Miroslav Muha (rojen 1878) - strokovni pisatelj, pravnik, Bogumil Žnidaršič (1884 - 1938) - strojni inženir in projektant, Anton Žnidaršič (1847 - 1947) - čebelarški strokovnjak. Po rodu iz Trnovega so: Ivan Benigar (1845 - 1920) - strokovni pisatelj in fizik, Louis Beniger (rojen 1894) - publicist in urednik v ZDA, Slavoj Jenko (1852 - 1907) - narodni delavec v Slovenski Istri, Ivan Lah (1881 - 1938) - pripovednik, publicist in prevajalec, Franc Pavlovec (1897 - 1959) - slikar, Fran Valenčič (1878 - 1916) - pesnik. V Trnovem so dalj časa živeli: gozdar Ivan Cerer - prvi pomembnejši proučevalec gozdnega področja Snežnika, skladatelj Fran Gerbič, ki je tu pisal svoje prve skladbe, pesnik in prevajalec Jožef Kržišnik (od leta 1900 do svoje smrti leta 1926), prevajalec Ivan Vesel - Vesnin



(umrl leta 1900), Edvard Bubnič (rojen leta 1884 v Slivju, umrl 1959) - zbiratelj starin, okamnin in umetnin. Na pokopališču je nagrobnik Janeza Bilca in nagrobnik Ivana Vesela z Gregorčičevimi verzi.

Na področju nekdanjega postojnskega glavarstva je občasno prihajalo do manjših in večjih požarov. Hiše so bile s slamo krite in grajene z lesom. Zato so požari povzročali prebivalcem mnogo škode. Zaradi tega so povsod ustanavljali prostovoljna gasilska društva. Znana gasilska društva so bila v Postojni, Pivki, Ilirski Bistrici, Jelšanah, Knežaku, Zagorju itd. Ta društva so velikokrat preprečila, da ni prišlo do večjih katastrof. Po vaseh je že od davnine delovala vaška nočna straža, ki je skrbela, da pravočasno obvesti prebivalce o morebitnem požaru. Varovala je tudi imetje pred tatovi in nepridipravi. Nočno stražo so sestavljali po dva ali trije možje ali fantje in je na obhodu nosila leseno starodavno sulico z našiljenim kovinskim vrhom, imenovano "lanča", ki jim je velikokrat prav prišla. Vsaka hiša je za stražo, po določenem vrstnem redu, dala po enega člana. Okoli leta 1925 so te straže ukinili.

Med obema vojnoma se je v Ilirski Bistrici zelo razmahnila lesna industrija (gozdarstvo, žagarstvo in druge podobne panoge). Podjetniki Tomšič, Samsa in drugi so imeli lastne tovarne kamione s prikolicami za prevoz hlodovine in drugega lesa. Po osvoboditvi je te prevoze opravljalo Gozdno gospodarstvo Postojna.

Distribucijsko podjetje Prerad je oskrbovalo trgovine z blagom. Pozneje so v Ilirski Bistrici ustanovili Okrajni magazin in končno Trgovsko podjetje Ilirija, ki je imelo svoje trgovine na vsem področju občine in tudi zunaj njenih meja. Prejšnjo zasebno avtomehanično delavnico Nikolaja Ursu-ja v Ilirski Bistrici je prevzelo Okrajno Avtopodjetje (OKAP), zdaj podjetje "Transport", ki je v začetku prevažalo razne razsute tovore, končno pa se je specializiralo za prevoze tekočih snovi.

V Ilirski Bistrici pod Gradino, kjer so ostanki starega gradu, izvira rečica Bistrica. Ob njenem izviru je bilo že v 17. stoletju, verjetno pa še prej, nekaj vodnih venecijanskih žag. Za časa francoske nadvlade so takratne oblasti spremenile marsikatero uredbo. Ob vodah Bistrice in Veliki vodi je bilo mnogo vodnih mlinov in žag, katerih število je še naraščalo. Dotedanje navade in uredbe o izkoriščanju vodnega pogona niso več ustrezale novim potrebam, pa tudi preobilica vode ob daljših nalivih in odjugah je ovirala normalno delo in življenje. Zato so oblasti regulirale strugo Bistrice tako, da so poslej v času preobilice vode vodni upravičenci odvečno vodo preusmerili v drugo (zgornjo) strugo Bistrice, v katero se nekoliko niže stekata potoka Sušec in Kovačevcevec. Samo na vodi Bistrici je bilo nazadnje 19 mlinov in 25 žagarskih jarmov. Z novim vodnim režimom je bilo določeno kako naj vodni upravičenci izkoriščajo pogonsko silo. Vsak upravičenec je moral imeti regulirano zaježitev vode (skočnik - zapornica). Vsakemu je bil določen najvišji vodostaj, da ne bi zaviral poslovanje drugim upravičencem. Poznejša avstrijska hidrometereološka služba je nadzorovala spoštovanje teh predpisov. Sleherni upravičenec je imel odločbo o višini padca skočnika, o številu vodnih koles in rak, o razvijajoči energiji itd. Te predpise so vodni upravičenci zvesto spoštovali in tako je bila vodna struga vedno skrbno urejena.

Naštejmo in prikličimo si v spomin vodne žage in druge lesnoindustrijske obrate ob naših vodah!

Zap. št.	Žaga- lastnik	Lokacija (pogon)	Vrsta žage	Čas obratovanja	Opomba
1.	Josip Domladiš (Batista- Cundov)	Ob izviru Bistrice	2 v *	17. stol. - 1925	
2.	Vičič (Žvanova žaga)	Ob izviru Bistrice	1 v	17. stol. - 1925	
3.	Josip Brinšek (Levičarjeva žaga)	Ob izviru Bistrice	2 v	17. stol. - 1925	
4.	Josip Brinšek (Kukčeva žaga)	Ob izviru Bistrice	1 v	17. stol. - 1860	
5.	Aleksander Tomšič (Ivetova žaga)	Ob izviru Bistrice	1 v	17. stol. - 1946	
6.	Aleksander Tomšič (Škobarjeva žaga)	Ob izviru Bistrice	1 v	17. stol. - 1860	
7.	Fr. inž. Domladiš (zdaj Ribiško društvo)	Ob Bistrici	2 v	18. stol. -	1922 postavljen 1 plj **
8.	Karlo Tomšič (Škrljeva žaga)	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1950	
9.	Anton Hodnik (Mehlinov)	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1970	
10.	Ivan Bilc (Bilčeva žaga)	Ob Bistrici	1 v	17. stol. - 1948	
11.	Ivan Tomšič (Hlistova žaga)	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1974	
12.	Josip Hodnik (Mehlinova, prej Šemačeva žaga)	Ob Bistrici	2 v	19. stol. - 1950	
13.	Anton Ličan, Il. Bistrica	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1948	
14.	Josip Samsa, Il. Bistrica	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1928	
15.	Alojz Žnidaršič (Lujkotova žaga)	Ob Bistrici	1 v	19. stol. - 1928	
16.	Albert Domladiš	Ob Bistrici	2 v	1816 - 1950	1968 obrat za izdelavo embalaže
17.	Kristijan Hodnik, Il. Bistrica	Ob Bistrici	1 v	17. stol. - 1950	
18.	Aleksander Tomšič (Ivetov), Il. Bistrica	Ob Sušcu	2 v	17. stol. - 1925	pozneje Topol, lesonit
19.	Albert Domladiš "Vencinov"***, Il. Bistrica	Ob Kovačevci	1 v	18. stol. - 1928	pozneje Topol, Lesonit
20.	Viktor Tomšič, Il. Bistrica	Ob Kovačevci	1 v	1928 - 1960	pozneje Topol, Lesonit
21.	Aleksander Tomšič "Ivetov"	Ob Bistrici	2 v	17. stol. - 1950	predelana 1925
22.	Jelovšek, pozneje Žnidaršič (Strojbar)	Ob Bistrici	2 v	19. stol. - 1973	predelana 1831, 1922, 1927 furnirica
23.	Josip Samsa	Il. Bistrica	parna žaga	2 plj	1905 - 1946 pozneja podjetje Mikoza
24.	Jože Mikuletič	Il. Bistrica	električni plj	1923 - 1944	
25.	Lesonit, Il. Bistrica	tov. lesonitnih plošč		od 1946 dalje	
26.	Flli Ermoli Udine	Il. Bistrica	parna žaga 1 plj	1921 - 1931	
27.	Agostino Scarpa Venezia	Il. Bistrica	električna žaga, 2 bločni žagi	od 1940 dalje	rekonstrukcija v letih 1965, 1975 pozneje LIP Il. Bistrica, LIP Postojna, Topol, Lesonit
28.	Jože Žnidaršič (Zemljak), Rečica	Ob Reki (Velika voda)	2 v	1864 - 1930	1929 predelana v stolarno

* "v" pomeni venecijanska žaga

** "plj" pomeni polnojarmenik

*** Na zemljišču med potoki Bistrica, Sušec in Kovačevci, kjer so bile žage označene pod 18, 19 in 20 je bila v letu 1894 zgrajena prva tovarna testenin PEKATETE, Žnidaršič & Valenčič, ki jo je leta 1937, ko je pogorela, Viktor Tomšič preuredil v tovarno furnirja in parno žago. Do 1. aprila 1951 je bil ta obrat pod upravo LIP Il. Bistrica, od 30. aprila 1951 do 1. januarja 1956 pod upravo podjetja Javor Pivka, od 1. januarja 1956 v sestavu podjetja Topol Il. Bistrica in končno pod tovarno Lesonit.

Odlomke iz zapiskov Draga Grlja zbral Dimitrij Grlj

Ob 250 - letnici rojstva generalmajorja Antona plem. Valenčiča

V Ilirski Bistrici, v Nabreškem kraju, je bil 17. marca 1796 v Gregorčevi hiši, po bistriško v Grgurčevi hiši, danes Adamičeva ulica 2, rojen poznejši generalmajor Anton plem. Valenčič. Oče je bil posestnik Anton Valenčič, mati pa Marjeta Domladiž.



Mladi Anton se je najprej zaposlil kot sodni pisar grajskega sodišča na Premu, kjer pa ni našel pravega zadovoljstva. V iskanju življenjske poti leta 1822 prostovoljno stopi v vojaški stan, kjer ga kot navadnega vojaka nadrejeni kmalu opazijo in pošljejo v Ogrsko častniško šolo, ki jo uspešno konča kot huzarski poročnik. Kmalu napreduje v nadporočnika, konjeniškega stotnika, majorja, podpolkovnika in polkovnika - poveljnika 11. grenadirskega polka. Služboval je največ v Galiciji med Poljaki in je gladko govoril poljski jezik. Leta 1848 se je odlikoval v ogrskih bojih, ko je bila ustanovljena žandarmerija je bil imenovan za polkovnika žandarmerije in postal je poveljnik orožništva Kranjske in Primorske. Predno je odšel v pokoj mu je cesar podelil plemiški naslov in povišan je bil v generalmajorja. Po upokojitvi se je kmalu iz Ljubljane preselil v Gradec, od kjer se je vsako leto, za nekaj mesecev, vračal v Ilirsko Bistrico. Ljubil je naravo, se veliko sprehajal, se rad pogovarjal z ljudmi in jih vzpodbujal k sadjarstvu, ki mu je bilo zelo pri srcu. Živel je zelo zmerno in trezno ter bil velik sovražnik

pijančevanja. Po duši in govorici je ostal Slovenec in narodnjak. Še kot starček v Gradcu se je vedno razveselil rojaka, s katerim je lahko spregovoril slovensko. Znan je bil tudi kot vnet katoličan. Iz Gradca je poslal farni cerkvi v Trnovem lepo darilo - rdeč, baržunast, z zlatimi obrobki obšit plašč. Ko so ljudje ob večjih mašnih slovesnostih gledali mašnika pred oltarjem, so si zašepetali: "To je dar Gregorčevega generala!"

Generalmajor Valenčič je imel dva sina in hčerko. Mlajši sin Alfred plem. Valenčič je nadaljeval vojaški poklic očeta in postal c. in kr. podmaršal. Iz Valenčičeve rodbine je v tistem času v cesarski armadi kar pet častnikov, poleg obeh omenjenih še dva stotnika in poročnik. Upravičeno lahko rečemo, da je bila rodbina Valenčič slavna vojaška rodbina, ki je lahko v ponos slovenski vojaški zgodovini in Ilirski Bistrici še posebej.

Ali ne bi morda ob letošnji 250 obletnici rojstva našega generalmajorja Antona plem. Valenčiča razmislili in v našem mestu slavnemu rojaku postavili vsaj doprorni kip. Podobna okrogla obletnica in priložnost za pomnik bo šele čez petdeset let. Če imamo kaj lastnega ponosa, odločitev ne bi smela biti težka.

Ivko Spetič

S trebuhom za kruhom

Izseljevanje ljudi je dejavnik, ki je močno posegel v življenje naših krajev. Zaradi pomanjkanja dela, kriznih časov in političnih pritiskov, so domačini odhajali v tujino že pred drugo svetovno vojno. Iz Knežaka in okoliških vasi se je tudi v petdesetih letih izselilo veliko mladih ljudi. Kar nekaj generacij je odšlo, kot pravimo, s trebuhom za kruhom. Nekateri so prišli do dobrega kosa kruha in so si ustvarili življenje v Avstraliji, Kanadi, Franciji, Italiji, Nemčiji in celo v daljni Argentini. Drugi so se v tujini iztrošili ali pa tam dočakali smrt. Vsi pa so v sebi nosili oziroma nosijo v srcih ljubezen in domotožje do "raja pod Snežnikom", v katerega se radi vračajo.

V Ameriko je leta 1921 odšel tudi Jack Tomšič, naš rojak z Bača. V visoki starosti je leta 1993 umrl v Clevelandu. Poročen je bil z Marijo Slavec (Micko Gučevo) iz Knežaka, ki je umrla nekaj let pred njim. Tudi onadva sta se rada vračala v domovino.



Jack Tomšič je napisal več pesmi. V zbirki z naslovom "Človeku poem" je v verzih napisal tudi spomine na rojstno vas in okolico.

Jack Tomšič

V TUJINO

Tja daleč čez polja, nižine, gore, čez mnoge dežele in širno morje za delom in kruhom v tujino so šli premnogi ljudje slovenske krvi.

Jack Tomšič

VASICA TIHA POD GORO

Vasica tiha pod goro,
kdaj že od nje sem vzel slovo!
Še vem: zvonovi so tedaj zvonili
na tuje tožni me spremili.

Ne slišim milih več zvonov,
kje daleč je moj rodni krov,
kjer ptice gnezda si pletu,
da po domače zapojem...

Samo spomin hiti mi tja,
kjer kot otrok sem bil doma.
Kaj vse bi dal, da še kdaj spet
bi videl tisti lepi svet.

Iz knjige "Za ljubi kruhek" Pepce Mihelj



Od kod sem doma

Na mogočni skalni planoti,
ki obkroži ves tržaški zaliv
in od tu se kot sončni žarki
razteza daleč v notranjost,
je krajina z bogato zgodovino,
kulturo in podzemnih lepot.

To je zanimivo območje,
z razgibano obliko tal,
z borovci, lipami in hrasti,
brinjem, rujem in pelinom,
burjo, pršutom in zlahtnim vinom,
to je Kras, od tod sem jaz doma.

Ponosen sem na svoj Kras
in na svojo domačo vas
ob znameniti jami,
sred' od voda razjetih kamnov,
kot prave naravne mojstrovine,
te skromne, vendar krasne krajine.

Rad vračam se v rojstni kraj,
ki s slikovitimi portali,
baladurami, borjači in ganki
opozarja, da so to le ostanki
značilnega ljudskega stavbarstva
in ne - betonskega barbarstva.

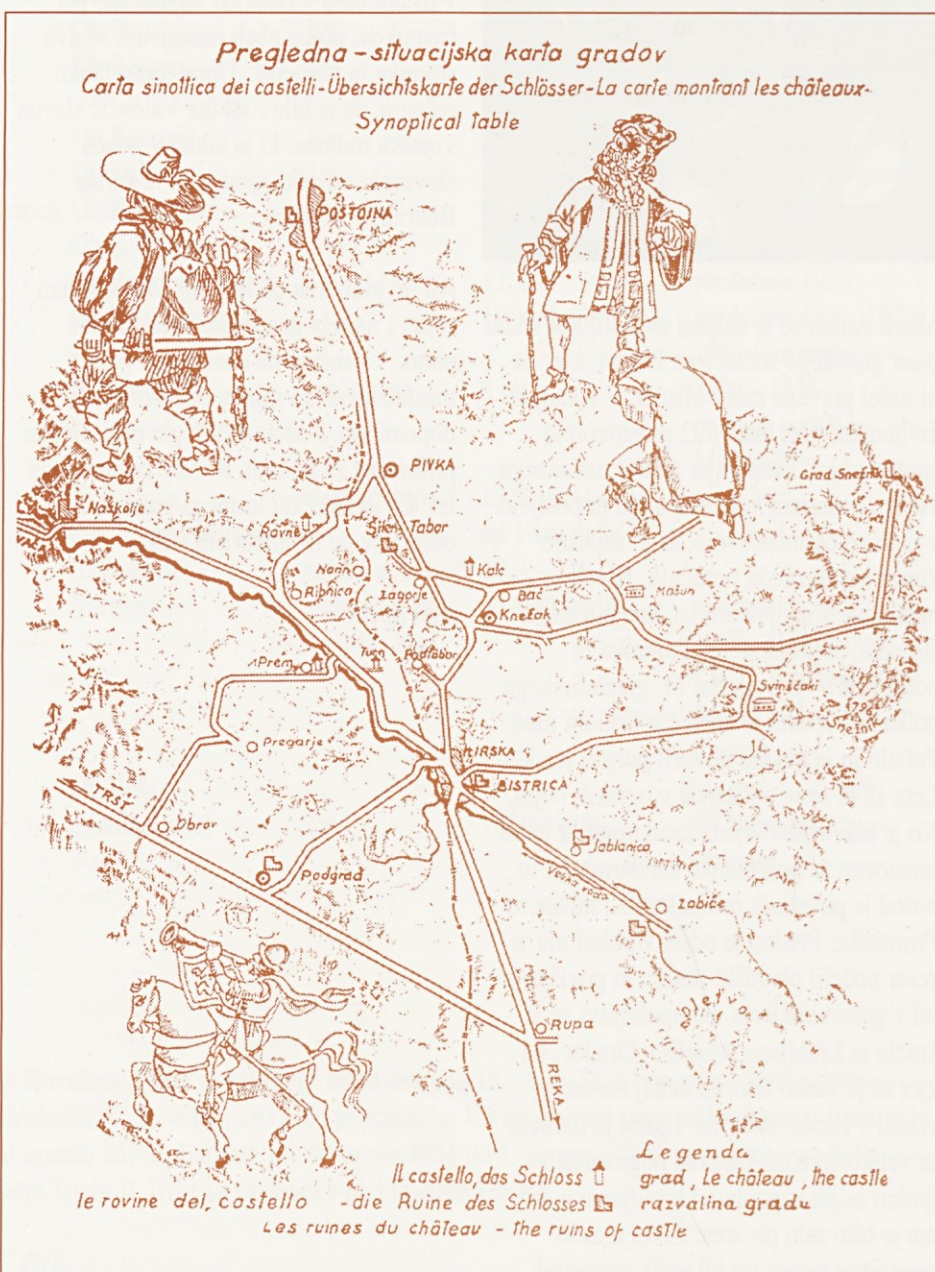
Marjan

Gradovi na Bistriškem

V 14. stoletju so mogočni Habsburžani prodirali preko Kranjske na Kras in dalje proti Jadranskemu morju. Leta 1371 jim je padla v roke Postojna, leta 1378 pa Predjama. Habsburžani so v naših deželah gospodarili od leta 1382, ko se je tudi Trst vdal gospodstvu Habsburžanov, do razpada Avstroogrske monarhije ob koncu prve svetovne vojne, razen kratke dobe francoske nadvlade od leta 1908 do 1814. Nemški cesar in njegovi deželni glavarji nemškega rodu so navadno delili svoja posestva cerkvam, samostanom ter višjim in nižjim plemičem kot fevd, ki so uživali dohodke in imeli tudi druge pravice. Razumljivo je, da so bili fevdniki v naših

deželah nemškega rodu. Maloštevilni slovenski plemiči so se polagoma potujčili in svoja slovenska imena spremenili v nemška. Nad našo deželo, nad našimi vasi in ljudstvom so gospodarili nemški graščaki. Ti so stanovali v močno utrjenih gradovih, ki so se na strmih gričih in pečinah ponosno dvigali nad kmečke vasi. Gradovi so bili prebivalstvu glavna opora in zavetišče v vojnih časih, v njih se je merila pravica in odločevala usoda podložnikov, bili so vir blagostanja in zla za človeško družbo.

Spoznajmo naše nekdane gradove!



Graščina Kalec (tudi Kalc)



Na zahodni strani Bača in nedaleč od Zagorja v smeri proti Baču, na vrhu vzpetine nad izviro Pivke, leži graščina Kalec. Ob stolpu rastejo stoletne lipe, ki nudijo senco tistim, ki včasih obujajo spomine na zgodovino tega gradu. Leta 1927 je stolp popravil domačin Alojz Urbančič iz Bača. Graščina je bila zgrajena v 17. stoletju, lastniki pa so bili Auerspergi. Po vrsti so to bili Wolf Ernest Steinberg, Adolf Peteneck in baron Franz de Leo. Zadnji lastnik je bil naš znani pesnik in slovenski velmož Miroslav Vilhar, ki je v tem gradu tudi umrl dne 2. avgusta 1871. Pri njem sta bivala in delovala kot domača učitelja književnik Fran Levstik (od leta 1858 do 1861) in jezikoslovec Jakob Alešovič (leta 1864). Na Vilharjevo pobudo je bil na Kalcu dne 9. maja 1869 sklican slovenski tabor, kjer je slovenski narod zahteval svoje pravice pod geslom "Združena Slovenija". Na tem zgodovinskem taboru je prisostvovalo in zborovalo okoli 9000 ljudi iz Slovenije, Istre, Trsta in drugih krajev.

Tabor nad Knežakom



Tukaj so ohranjeni temelji in ostanki zidovja nekdanjega gradu Šilen-Tabor, kamor so se zatekali ljudje v času turške nevarnosti. Grad je bil zgrajen leta 1471. Med zadnjimi lastniki tega gradu je rodbina von Raunach. Lastnica Eleonora von Raunach je leta 1785 dala ta grad v najem baronu Rossettiju, ki je imel v posesti velik del notranjskih graščin. Pozneje je prišla graščina popolnoma v njegovo last.

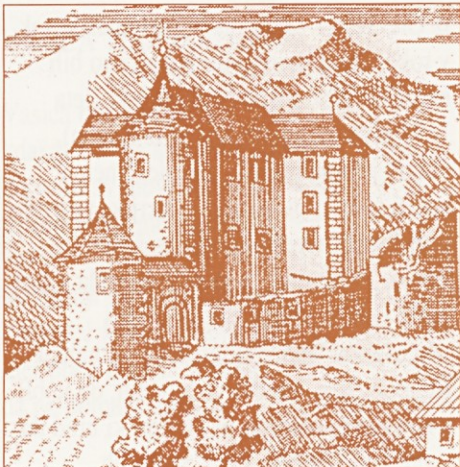
Grad na Premu



Grad je znan po svoji zgodovini. Stoji na severovzhodnem robu premskega holma, od koder je lep razgled. Stil gradnje s stolpom pred obzidjem, vnanje in notranje zidovje in sam grad z več kot dva metra širokim zidom, spominja na stare utrdbe. Verjetno je tu stala utrdba Castra Prima kot oporišče v boju proti Japodom. Prvič se grad omenja leta 1213, prvi lastnik pa naj bi bil devinski gospod Udo de Prem. V 13. stoletju so bili lastniki gradu oglejski patriarhi, ki so imeli tu svoje oskrbnike. Pozneje so bili lastniki devinski grofje, grofje Walsee in od leta 1472 Habsburžani. Ti so ga dali v fevd Oberburžanom. Leta 1499 je na Premu gospodoval stotnik Wolf

iz Orenburga. Graščina je prehajala iz rok v roke. Med kasnejšimi lastniki so bili baroni Haller, gospodje Ravenski (leta 1521 je omenjen Ferdinand iz Raven). Potem je grad prešel v last deželnemu knezu, dokler ga ni neki avstrijski vojvoda Habsburški zopet odstopil graščaku iz Raven. Po ženitvi je graščina prešla v last grofa Porcia, takratnega dvornega odpravnika. Nad vrati graščine se nahaja Hallerjev grb. Vredno je omeniti, da je bil v tem gradu cesarski in kraljevski urad ter sodnija vse do leta 1840, ko so jih premestili v Ilirsko Bistrico. Stari ljudje vedo povedati, da je nekdaj bila na premskem gradu "krvava rihta". Prostori in naprave v graščini pričajo o resničnosti takih govoric. Zadnji lastnik je bil tržaški trgovec Zuccolino, ki je grad po prvi svetovni vojni tudi restaviral. Kot zanimivost omenimo, da je bil nekaj časa (pred Zuccolinom) lastnik gradu tudi naš rojak iz vasi Smrje. Mihael Grahor, rojen leta 1880, je nekako v začetku tega stoletja odšel s svojo sestro Marijo v Ameriko s trebuhom za kruhom. Leta 1919 naj bi se oba z lepo vsoto denarja vrnila domov v Smrje. Mihael je hotel prekriti streho, sestra Marija pa je hotela obnoviti stavbo, ki je med njenim bivanjem v Ameriki zgorela. Kupila sta premski grad z namenom, da graščino porušita in uporabita gradbeni material za obnovo svojih hiš. V to se je vmešala oblast in preprečila rušitev. Lastnikom so svetovali le obnavljanje in restavracijo gradu. To jima ni dišalo in sta grad prodala tržaškemu trgovcu Zuccolinu. Pravijo, da se jima je kupčija vendarle splačala. Grad sta kupila za 12000 lir (vrednost 12 krav), prodala pa sta ga za 18000 lir.

Grad v Ilirski Bistrici



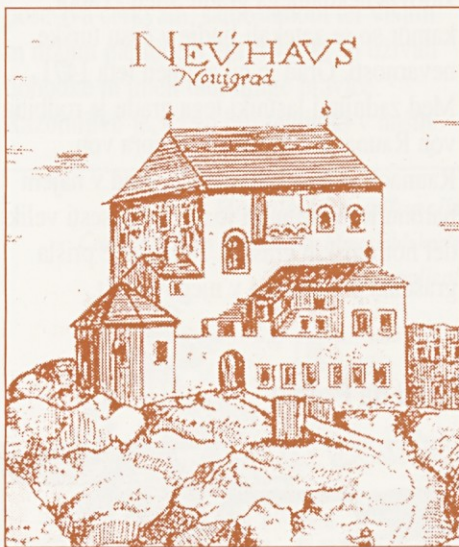
Na majhnem hribu, ki mu domačini pravimo Gradina, nad skalami, izpod katerih izvira voda Bistrica, stoji razvalina nekdanje bistriške graščine. Že za časa Valvasorja je ta graščina bila zapuščen grad, ki je že razpadal. Sodijo, da je bil ta grad zidan okoli leta 1200. Lastniki tega gradu so bili bistriški, pozneje postonjski gospodje in končno celjski grofje. Od bistriških lastnikov je bil zadnji član iz rodbine Alohus von Feistriz, o katerem pravijo, da je bil zelo hraber in da so ga ubili Ogrji leta 1291, ko so napadali naše kraje ter požigali in morili. Bajе je takrat v marsikateri bitki pomagal celjskim grofom za časa vladanja Albrehta I. (od 1255 - 1308). Ob koncu leta 1800 je grad popolnoma razpadel. Danes vidimo le del razvalin.

Gradišče pri Dolnjem Zemonu

Med Dolnjim in Gornjim Zemonom je bila nekoč velika rimska naselbina. Starinoslovec Alfonz Muller, ki je tod raziskoval, je napisal o tem zanimivo razpravo. Objavil jo je leta 1879 v nekem dunajskem arheološkem časniku. Trdil je, da so te razvaline nekega starega, velikega in trdno zidanega gradu, ki je bil zidan celo v predrimski dobi. Josip Potepan iz Dolnjega Zemona, bivši nadžupan v drugi polovici prejšnjega stoletja, je celo našel človeško okostje iz rimske dobe in mnogo prevrtanih okraskov iz stekla, gline in celo iz svinca ter kose bronastih posod, bronaste zaponke, pozlačen uhan, ročni kameni

mlin, koralne in jantarjeve koralde, srebrne verižice in mnogo denarja z napisi kot so Antonius Pius, Adrianus, Maximinus, Constantinus itd. Na severni strani naselja je manjši, dobro ohranjen srednjeveški grad. Med lastniki naj bi bili v 17. stoletju rodbini Marastoni in Orenburg. Zadnja lastnica v začetku tega stoletja je bila Antonietta Scribani.

Novi grad ali Podgrad v Istri

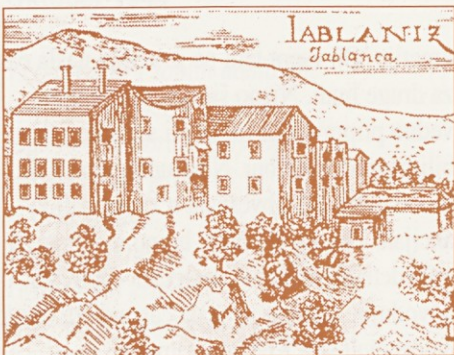


Razvaline tega gradu so še danes nad naseljem Podgrad. Že stari Rimljani so tu imeli svojo utrdbo *Castrum novum*. Zgodovina omenja grad prvič leta 1281, ko je bil lastnik gradu Albert grof Goriški in ga je premagal oglejski patriarh. Okrog leta 1313 je grad pripadal gospodom Borsa di Argento. V tem času je bilo sodno grajsko območje zelo razsežno - od Vodice in Sežane do reke Reke. Ob koncu 14. stol. preide grad po ženitvah v last Frankopanov. Zatem ga ponovno dobijo v last goriški grofje, ki ga leta 1426 prodajo tržaški občini za 2000 ducatov. Leta 1499 si je grad prisvojila beneška republika. V tem času so se vrstili tudi turški vpadi. V srednjem veku je grad nadzoroval trgovske karavane iz notranjosti proti morju. Leta 1533 je grad pripadal Avstriji, ki ga je dodelila v last gospodom de Govardi. Zadnja lastnika gradu iz te rodbine sta bila brata Darius in Julius de Govardi, ki sta imela tajne zveze z beneško

republiko. Zaradi tega, ker sta se obnašala kot roparska viteza in se zanašala na pomoč Benečanov, in ker se nista pokoravala ukazom cesarja Ferdinanda, je leta 1550 grad zavzel kapetan Raunach iz Trsta. Roparska viteza so odpeljali na ljubljanski grad, kjer so jima sodili. Na cesarsko povelje so leta 1551 grad zažgali in porušili. Leta 1617 so grad obnovili. Leta 1660 je bil lastnik gradu plemič Petazzi, nato baron Marenzi, zatem ponovno Petazzi, ki so ga po 30 letih prodali fiskalnemu uradu. Grad in posestvo so zamenjali za pazinsko grofijo in lastnika gradu postaneta grof Turinetti de Prie in Pancalari, ki sta prepustila upravljanje posestva Danielu Curro. Leta 1766 je grad s posestvi za 240000 goldinarjev kupil markiz Montecuccoli iz Modene.

Takrat je novograjska graščina obsegala velik teritorij od Kozine do Šapjan, to je približno 40 vasi. Prvotno je Podgrad spadal pod samostojno grofijo Istro, pozneje pod upravo Trsta, od leta 1533 pa pod Kranjsko deželo. Od leta 1748 naprej je spadal pod glavarstvo v Postojni. Po odhodu Francozov leta 1815 je Podgrad pripadal reškemu okrožju. Moč neposrednih posestnikov se je manjšala, dokler ni leta 1848 z vladnim odlokom prenehala oblast plemstva. Leta 1850 so grofje prodali svoj grad v vasi podgrajski občini in v letu 1870 tudi ostala nepremična posestva: gozdove, pašnike in polja. Za ves kompleks grofovih posestev v katastrski občini Podgrad je 53 posestnikov takrat plačalo 10000 goldinarjev. Na podoben način so prodajo že prej sklenili tudi v drugih vaseh.

Grad v Jablanici



Ob cesti, ki vodi od Ilirske Bistrice proti Zabičam, leži vas Jablanica. Nekaj let je bila tudi sedež jablanske občine. K njej so spadale vasi Vrbovo, Vrbica, Trpčane, Kuteževo, Podgraje in Zabiče. V bližnjem zaselku Malni ob Veliki vodi (Reki) sta opuščen mlin in žaga. Med cesto in Veliko vodo so njive, nad vasjo pa se razprostirajo pašniki in senožeti, ki sežejo onkraj 997 m visokega Kozleka do gozda. Domačini v dolini pravijo temu predelu "gure". Nad naseljem so od daleč vidne razvaline srednjeveškega gradu Jablanica. Valvasor piše v svoji knjigi "Slava vojvodine Kranjske", da ne vemo za starost tega gradu. Znano je le to, da so se lastniki tega gradu menjavali. Med zadnjimi so bili vitezi Haller, Cvetkovič, Fini in poslednji baron Lazzarini. Leta 1780 so grad oropali in lastniki so ga zapustili. Leta 1806 so zgradili novo grajsko poslopje v vasi, katero so se leta 1816 vselili graščaki.

Grad Gotnik (Gutnek ali Gutenich) nad Zabičami



Na griču Gradina nad vasjo Zabiče so še danes vidne razvaline gradu, ki je bil zgrajen sredi 13. stoletja. Zgradil ga je goriški gospod Vintar iz Pazina, ki je sicer imel v fevdu Reko in Kastav, last oglejskih patriahov, ne pa tudi zemljišča na katerem je stal grad. Zato ga je patriarh leta 1250 poklical na zagovor, a gradu vseeno niso porušili. Gotnikarji so tako postali vazali devinskih grofov. Tudi Mune, Žejane in Bistrica so spadali pod Gotniško sodnijo. Gotniški gospodje so leta 1396 dobili od cesarja tudi graščino Kozljak pri Labinu v Istri in so se od takrat imenovali "de castro Waxenstein." Ko so grofje Vzhodne Istre izumrli, so to deželo dobili Habsburžani ter jo dodelili Vojvodini Kranjski. Cesar Maksimilijan je ves ta gotniški okraj pridružil reškemu okrožju. Graščaki na Gotniku so se menjavali po cesarjevi želji. Ta grad, imenovan tudi Boben, so imeli v fevdu grofje Barbo, Stemberg, De Finis. Po letu 1680 so bili lastniki baroni Lazzarini. Leta 1807 so grad prodali Petrisom iz Krka, le-ti pa Zambelliju in Fischerjem. Potem je postal lastnik tega gradu neki Čeh po imenu Dohnal, ki so ga leta 1619 ubili, za njim pa Baltarik. Zunaj vasi Zabiče, na levem bregu Velike vode, je bila pozneje zgrajena pristava. V času fašistične raznarodovalne politike je bila graščina v italijanski posesti.

Viri:

- Zapiski Draga Grlja
- Viljem Kindler: Zgodovinski paberki iz Ilirske Bistrice



SKB BANKA D.D.

Vseslovenska in univerzalna

SKB banka si s svojim tržnim položajem uspešno utrjuje drugo mesto med slovenskimi bankami. Svoje enote ima po vsej Sloveniji, kar izhaja iz usmeritve, da postane univerzalna vseslovenska banka. Njihova poslovna mreža šteje deset poslovnih enot s preko petdeset ekspoziturami in agencijami. Med njimi je tudi ekspozitura v Ilirski Bistrici.

Čeprav je pred šestimi leti poslovala kot specializirana stanovanjsko-komunalna banka, ima SKB banka danes vse značilnosti splošne komercialne banke s ponudbo, ki jo dopolnjujejo podjetja bančne skupine. Storitve nudijo na področju poslovanja s prebivalstvom, poslovanja s podjetji, mednarodnega poslovanja in poslovanja z vrednostnimi papirji.

Občanom nudi SKB banka storitve pri tolarskem in deviznem varčevanju. Prvo obsega poleg hranilnih vlog, žiro in tekočih računov še dolgoročno namensko in nenamensko varčevanje, posojila in vezave tolarskih sredstev.

Tudi na upokojece mislijo v SKB banki. Tisti, katerim so doslej poštarji prinašali pokojnino v gotovini, namreč lahko po novem svoje tolarje dobijo preko tekočega računa ali hranilne knjižice pri katerikoli slovenski banki. Tudi pri njih. Če se odločite, da pokojnino prejimate preko tekočega računa, vas bodo uslužbenci SKB banke po pošti redno obveščali o stanju na vašem računu. Seveda boste kot lastnik tekočega računa imeli tudi možnost negativnega stanja na računu, kar vam bo prav prišlo predvsem tedaj, kadar boste načrtovali večje izdatke za nakupe, poletni izlet ali pa za darilo vnuku.

Za kakršnekoli dodatne informacije lahko povprašate uslužbenca v SKB banki, Ekspozitura Ilirska Bistrica.

Vodstvo SKB banke
Ekspozitura Ilirska Bistrica

In memoriam

Marija Žele



V mrzlem januarskem dnevu smo k zadnjemu počitku pospremili šestinosemdesetletno Marijo Žele - Novčkovo mamo z Bača. Kdo je ne pozna? Dokler je mogla, je bila prisotna povsod: na šolskih, krajevnih in občinskih prireditvah, v organizaciji Rdečega križa, v krajevni skupnosti in v Zvezi borcev.

Njena življenjska pot ni bila z rožicami posuta. Iz rodnih Koritnic, vasice ob vznožju snežniških gozdov, se je po poroki preselila v sosednjo vas Bač, kjer sta si z možem postavila dom in ustvarila družino. Čeprav sta trdo delala in s težavo preživljala štiri male nebogljenе otroke, sta bila srečna le do leta 1944, ko so ji Nemci ubili moža. Ostala je sama s hčerkami Kristo, Marto, Tončko in s sinom Tonetom. Najmlajša je štela komaj štiri leta. Marija se ni ustrašila dela in življenja. Vse štiri otroke je izsolala, vzdrževala dom in obdelovala

kmetijo. Ob vsem tem pa je vedno našla čas za druge ljudi. Njeno široko srce je bilo vedno pripravljeno razdajati se tistim, ki so bili pomoči potrebni. Neutrudno je zbirala krvodajalce, jih obveščala o krvodajalnih akcijah. Zbirala je blago, hrano in denar za prizadete ob različnih nesrečah - potresih, povodnjih. Zmeraj je našla čas tudi za obisk na osnovni šoli Knežak, kamor so jo pogosto vabili. Z učenci je pokramljala, na njej svojstven način je opisovala dogodke iz polpretekle zgodovine. S svojim humornim, hudomušnim pripovedovanjem je popestrila marsikatero šolsko uro.

Pravijo, da je treba o mrtvih govoriti najbolje. Množica ljudi, ki jo je pospremila na pokopališče v Knežaku, je pokazala, da za mamo Novčkovo to reklo ni zgolj fraza.

Joža Kastelic

Jože Žnidaršič



Kmalu po dopolnjenem petinosemdesetem letu starosti se je od nas poslovil Jože Žnidaršič, borec Istrskega odreda, kulturni delavec in velik ljubitelj zborovskega petja. Iz rodne Lokve pri Divači ga je kmalu po drugi svetovni vojni zanesla pot v Ilirsko Bistrico, kjer je preživel 50 let svojega plodnega dela.

V Istrskem odredu je bil od ustanovitve do konca vojne in opravljal pomembne politične naloge. Po preselitvi v Ilirsko Bistrico se je zaposlil v gospodarstvu in se kmalu vključil tudi v družbenopolitično delo. Vrsto let je bil predsednik občinskega odbora ZZB. Poznali smo ga kot aktivnega člana organizacije Rdečega križa. Predsednikoval je Društvu upokojencev Ilirska Bistrica in ima del zaslug, da je društvo v sedemdesetih letih dobilo svoje prostore. Njegova velika ljubezen pa je bilo petje, ki mu je bil zvest, dokler ga ni bolezen priklenila na posteljo.

Bil je član številnih pevskih zborov, ki so delovali v Bistrici po drugi svetovni vojni. Preizkusil se je tudi kot gledališki igralec in operetni pevec. Nazadnje je prepeval v Mešanem pevskem zboru upokojencev v Ilirski Bistrici. Omenimo tudi, da je opravljal pomembne naloge DPD "Svoboda" in da je bil med pobudniki oživitve moškega zbora, ki že 30 let nastopa pod imenom Dragotina Ketteja.

Predvsem pa je bil Jože Žnidaršič pevec z dušo in telesom. Narava ga je obdarila z bogatim pevskim talentom, ki ga je dolga desetletja razdal po vsej Primorski. Kdo ne pozna njegovega "Slavčka", "Monotonih kruguljkov" in "Je pa davi slanica pala"? Številni soborci in pevski prijatelji se klanjamo njegovemu spominu!

Dimitrij Grlj

Ali je to človek *(Nadaljevanje iz prve številke)*

Oktober 1944

*Vi, ki varni v toplih domovih,
vračajoč se zvečer najdete
toplo jed in obraze prijazne,
pomislite, ali je človek ta,
ki dela v blatu,
ki za pokoj ne ve,
ki se za pol kruha bori,
ki ga ubije en sam da ali ne.
Pomislite ali je žena ta
brez las in brez imena,
ki ne zmore spomina,
ki je votlih oči in hladnega naročja
kot žaba pozimi.*

*Razmislite da se je to zgodilo:
besede vam te naročam.
Vtisnite jih v svoja srca,
ko ste doma hodite po cesti,
ko ležete, ko vstajate;
ponavljajte jih svoji deci
sicer naj vam se hiša zruši,
bolezen prizadene,
od vas naj se otrokom obraz popači.*

Z vsemi svojimi močmi smo se borili, da bi zima ne prišla. Oklepali smo se vseh prijetno toplih ur, ob vsakem zatonu smo skušali zadržati sonce še malo na nebu, a vse je bilo zaman. Včeraj je sonce nepreklicno zašlo v spletu umazane megle, tovarniških dimnikov in žic in danes jutraj je zima.

Mi vemo, kaj to pomeni, ker smo bili tu že prejšnjo zimo, drugi bodo to prav kmalu spoznali. To pomeni, da jih bo v teh nekaj mesecih od oktobra do aprila od desetih umrlo sedem. Kdor ne bo umrl, bo trpel vsako minuto, vsak dan, vse dni: od jutra pred zoro do razdelitve večernje juhe bo moral imeti mišice stalno napete, poskakovati z ene noge na drugo, se tolči pod pazduho, da zdrži mráz. Moral bo dati kruh, da pride do rokavic, in ko se bodo te strgale, bo zgubil dragocene ure spanja, da jih zakrpa. Ker ne bo več mogel jesti zunaj, bo obroke moral použiti v baraki, stoje, vsakdo od nas bo pri tem razpolagal s pednjem poda, a naslanjati se na pogrado je prepovedano. Vsem se bodo na rokah odprle rane, a za zavoj bo treba vsak večer ure in ure stoje čakati v snegu in vetru.

Tako kot ta naša lakota ni občutek človeka, ki je preskočil obrok, bi način, kako nas zebe, zahteval posebno ime. Mi pravimo "lakota", "utrujenost", "strah" in "bolečina", pravimo "zima", a to je nekaj drugega. To so svobodne besede, ki so jih ustvarili in uporabljali svobodni ljudje, ki so živeli, uživali in trpeli v svojih domovih. Če bi Lagerji potrajali dlje, bi se porodil nov surov jezik; in po njem se čuti potreba, da se pojasni, kaj je to garati ves dan v vetru, v mrazu pod ničlo, na sebi pa imaš le srajco, spodnjico, platnen suknjič in hlače, po vsem telesu pa slabost, lakoto in zavest, da se bliža konec.

Na enak način, ko splahni upanje, je davi bila zima. To smo opazili, ko smo jutraj šli iz barake se umiti: nobene zvezde na nebu, hladen in mračen zrak je dišal po snegu. Na trgu Apela, kjer smo se ob prvem svitu zbrali za na delo, ni nihče spregovoril. Zagledali smo prve snežinke. Če bi nam kdo lani ob tem času povedal, da bomo dočakali to zimo v Lagerju, bi se dotaknili električne žice. Če bi znali logično misliti, ko le ne bi bilo tega nespametnega norega kančka neizrekljivega upanja, bi to storili tudi sedaj.

Kajti zima pomeni še kaj drugega. Prejšnjo pomlad so na ploščadi našega Lagerja Nemci postavili dva ogromna šotora. Vsak od njih je v toplem letnem času sprejel več kot tisoč mož. Zdaj so šotore podrli in dvatisoč odvečnih gostov se drenja v naših barakah. Stari zaporniki vemo, da take nepravilnosti niso Nemcem všeč in da se bo kmalu nekaj zgodilo, da bi se število zmanjšalo.

Čutiti je, da prihajajo selekcije. Selekcija, ta hibridna latinska in poljska beseda, se zasliši enkrat, dvakrat, velikokrat, se sliši pomešana v tujih jezikih; najprej je ne razločuješ, potem zbuja pozornost, slednjič te preganja.

Davi so Poljaki začeli govoriti o selekciji. So prvi, ki kaj zvedo in nasploh skušajo preprečiti, da bi se novica razširila, ker vedeti nekaj, česar drugi ne vedo, lahko

vedno koristi. Ko bodo vsi vedeli, da je selekcija blizu, bo tisto najmanj, kar kdo lahko poskusi, da se skrije (s kruhom ali tobakom podkupi zdravnika ali prominenta, gre iz barake v Ka-Be ali obratno v pravem trenutku, tako da se križas s komisijo), že velika prednost.

V naslednjih dneh je ozračje v Lagerju in na delovišču nasičeno s pojmom selekcija. Nihče ne ve nič točnega, vsi pa o tem govorijo, celo svobodni poljski, italijanski in francoski delavci, ki jih videmo na delu. Ne bi se reklo, da to povzroča naval obupa. Naša kolektivna morala je preveč neizoblikovana in plitva, da bi lahko nihala gor in dol. Borba z lakoto, mrazom in delom pušča malo prostora misli, celo misli o selekciji. Vsakdo se ji odziva po svoje, vendar skoro nihče na način, ki bi se zdel verjetnejši, ker je bolj realističen, to se pravi z resigniranostjo ali obupom.

Kdor si lahko pomaga, za to poskrbi, a takih je prav malo, ker izogniti se selekciji je zelo težko: Nemci namreč te stvari počno zelo resno in skrbno.

Kdor ne more poskrbeti materialno, išče zaščito drugod. V straniščih, umivalnici si drug drugemu kažemo prsi, ritnice, stegna, tovariši pa nam zagotavljajo: "Lahko si brez skrbi, to pot ne boš na vrsti... du bist kein Muselman... medtem ko jaz..." in si zdaj sami spuščajo hlače in dvigujejo srajco.

Nihče ne odreče drugemu te miloščine: nihče ni tako gotov v svojo usodo, da bi drugega obsodil. Tudi sam sem se nesramno zlagal staremu Wertheimerju; rekel sem, da če ga vprašajo, naj pove, da ima petinštirideset let in naj se večer prej ne pozabi obriti, tudi za ceno četrtr obroka kruha; in naj se ne boji, sicer pa kdo pravi, da gre zares za selekcijo v plinsko komoro: mar ni slišal Blockältestra, kako je pravil, da bodo izbrani šli na rekonvalescenco v Jaworszno?

Nesmisleno je, da Wertheimer upa: videti je kot šestdesetleten, ima ogromne nožne žile, lakote skoraj več ne čuti. In vendar leže na pograd veder in miren, če ga kdo vpraša, odgovori z mojimi besedami; te so

v teh dneh lagerski slogan in sam sem jih, mimo nekih detajlov ničkolikokrat ponovil, meni pa jih je izdeklamiral Chajim, ki je v Lagerju že tri leta in ker je močan in krepak, je čudovito samozavesten; in jaz sem mu verjel.

Na tej tako skromni osnovi sem tudi jaz šel skozi selekcijo oktobra 1944 nerazumljivo mirno. Bil sem miren, ker mi je uspelo lagati samemu sebi, kolikor je zadostovalo. Da me niso izbrali, je odviselo predvsem od slučaja, kar ne dokazuje, da je bilo moje upanje utemeljeno.

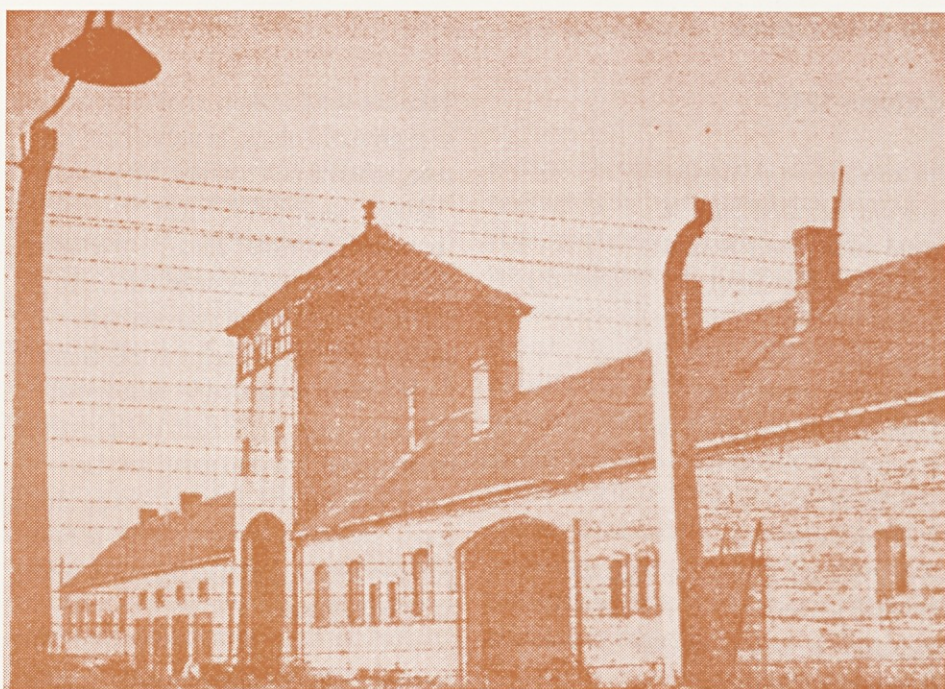
Tudi Monsieur Pinkert je a priori obsojen, dovolj je, če mu pogledaš oči. Pomigne mi in v zaupljivem tonu pove, da je zvedel iz zaupnih virov, ki jih seveda ne sme izdati, da to pot gre za nekaj res novega: Sveta Stolica je preko Mednarodnega rdečega križa... končno osebno jamči tako zase kot zame, da je vsaka nevarnost izključena: kot je znano, je v civilu delal na belgijskem veleposlaništvu v Varšavi.

Na razne načine torej tudi ti dnevi neposredno pred selekcijo, ki so zdaj, ko pripovedujem, videti nadčloveško mučni, minevajo nekako kot vsi drugi.

Disciplina v Lagerju in Buni ni niti malo popustila, delo, mraz in lakota pa sicer popolnoma zaposlujejo našo pozornost.

Danes je delovna nedelja Arbeitssonntag: delamo do trinajste, nato se vrnemo v taborišče za prho, britje in splošno kontrolo garij in uši, a na delovišču smo, ne vem kako, vsi zvedeli, da bo selekcija danes.

Kot vedno je novica prišla pospremljena z vrsto nasprotujočih si in sumljivih detajlov. Davi naj bi bila selekcija v bolnišnici: selekcionirano je bilo sedem od sto vseh, trideset, petdeset od sto bolnikov. V Birkenauu se dimnik krematorija kadi že deset dni. Treba je narediti mesta za ogromen transport, ki prihaja iz pozenskega geta. Mladi pravijo mladim, da bodo izbrani stari. Zdravi pravijo zdravim, da bodo izbrani bolni. Izvzeti bodo specialisti. Izvzeti bodo nemški Židje. Izvzete bodo majhne številke. Izbran boš ti. Izvzet bom jaz.



Redno, točno od trinajstih naprej se delovišče sprazni in neskončna siva vrsta defilira dve uri mimo dveh kontrolnih postaj, kjer nas kot vsak dan preštejejo in spet preštejejo in mimo orkestra, ki dve uri nepretrgoma kot vsak dan igra koračnice, po katerih moramo ob prihodu in odhodu naravnjavati korake.

Zdi se, kot da se vse odvija kakor vsakodnevno, dimnik kuhinj se kadi kot ponavadi, že se je začelo razdeljevanje juhe. A potem smo zaslišali zvon in razumeli, da zdaj gre zares.

Ker zvon zvoni vedno ob zori in tedaj je to budnica, ko pa zazvoni sredi dneva, to pomeni "Blocksperr" zaporo barake in to se zgodi vedno, ko je selekcija, da bi se ji nihče ne izognil, in ko selekcionirani gredo v plinske komore, da bi jih nihče ne videl odhajati.

Naš Blockältester zna svoj posel. Prepričal se je, da smo vsi tu, ukazal s ključem zapreti vrata, vsakomur je razdelil kartico, kjer je zapisana registrska številka, ime, poklic, starost in nacionalnost in zaukazal, naj se vsak do golega sleče in obdrži le čevlje. In tako, goli in s kartonom v roki bomo počakali, da komisija pride do naše barake. Mi smo baraka številka 48, a se ne ve, če se bo začelo pri baraki 10 ali 60. Kakorkoli, že vsaj uro smo lahko mirni in

ni razloga, da ne bi smuknili pod odejo na pogradih in se ogreli.

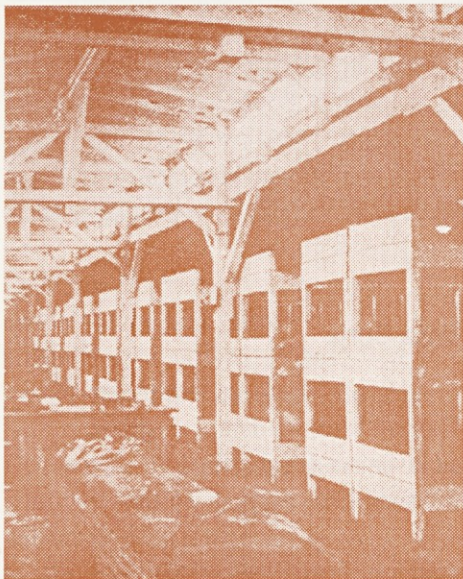
Že jih veliko dremlje, ko izbruh povelj, kletvic in udarcev naznanja, da prihaja komisija. Blockältester in njegovi pomočniki s pestmi in kriki podijo predse z dna spalnice trop prestrašenih nagcev in jih našenejo v Tagesraum, t.j. v Upravo-pisarno. Tagesraum je sobica površine sedem krat štiri metre: ko je pogon končan, je v Tagesraumu stisnjena topla in kompaktna človeška gmota, ki se razlije in docela prekrije vsak kotiček, na lesene stene pa pritiska tako močno, da škripajo.

Zdaj smo v Tagesraumu vsi in ne le da ni časa, tudi prostora ni za strah. Občutek toplega mesa, ki te okrog in okrog pritiska je čuden in skorajda prijeten. Treba je paziti, da visoko držiš nos, zajameš zraka in ne zmečkaš ali zgubiš karton, ki ga držiš v roki.

Blockältester je zaprl vrata Tagesrauma-spalnice in odprl ostali dve, ki iz Tagesrauma in spalnice peljeta ven. Tu, pred oboji vrati je razsodnik, ki odloča o naši usodi, to je esesovski podoficir. Na njegovi desni je Blockältester, na levi pisar barake. Vsakdo od nas gre nag iz Tagesrauma v mrzli oktobrski zrak, preteče tistih nekaj korakov med oboji vrati, izroči esesovcu karton in spet vstopi skozi vrata

spalnice. Esesovec v delčku sekunde, ki mine med dvema zaporednima mimohodoma s pogledom spredaj in zadaj razsodi o vsakogaršnji usodi ter spet karton odda možu na desni ali levi, in to je vsakogar izmed nas življenje ali smrt. V treh odnosno štirih minutah je "opravljena" baraka z dvesto ljudmi, v enem popoldnevu taborišče z dvanajstisoč ujetniki.

Stisnjen v kupu mesa v Tagesraumu, sem čutil, kako počasi človeški pritisk okoli mene popušča in kmalu sem na vrsti bil sam. Tako kot vsi drugi sem šel z energičnim in poskočnim korakom trudeč se držati pokonci glavo, izprsi se in napeti mišice. Od strani sem skušal pogledati za hrbtom in zazdelo se mi je, da je moj karton končal na desni.



Ko se tako vračamo v spalnico, se smemo obleči. Nihče ne pozna z gotovostjo svoje usode, treba je najprej ugotoviti, ali so obsojeni kartoni tisti na desni ali oni na levi. Zdaj ne kaže več prizanašati si in imeti lahkovorne pomisleke. Vsi se gnetejo okoli starejših, bolj podhranjenih, bolj "musulmanih"; če so njihovi kartoni šli na levo, je leva stran res bila "schlechte Seite" nesrečna stran. Seveda je prišlo tudi do nepravilnosti: naprimer Renè, tako mlad in krepak, je končal na levi: morda ker nosi naočnike, morda ker kot vsi kratkovidni hodi nekoliko upognjen, a najbrž preprosto zaradi spregleda: Renè je šel mimo komisije takoj pred mano in morda je prišlo do zamenjave kartonov. O tem pomislim in

z Albertom se strinjava, da je predpostavka kar verjetna: ne vem, kaj si bom mislil jutri ali pozneje; danes to ne zbujata v meni nobene posebne vznemirjenosti.

Prav tako za napako je šlo pri Sattlerju, čokatem transilvanskem kmetu, ki je še pred dvajsetimi dnevi bil doma; Sattler ne razume nemško, ne razume ničesar o tem, kar se je zgodilo, saj si v kotu krpa srajco. Naj mu grem povedat, da srajce ne bo več rabil?

Takim napakam se ne kaže čuditi: pregled je zelo hiter in površen, sicer pa za upravo Lagerja ni toliko važno, da se likvidirajo nepotrebni, pač pa da se hitro naredi mesta v vnaprej določenem odstotku.

V naši baraki se je selekcija končala, a v drugih se nadaljuje in smo zato še zaprti. A ker so medtem kotli z juho že prišli, Blockältester sklene, da se z razdeljevanjem menaže kar začne. Selekcionirani bodo prejeli dvojni obrok. Nikoli nisem zvedel, ali je bila to brezsmiselno usmiljena pobuda Blockältestrov ali izrecni ukaz esesovcev, res pa je, da v intervalu dveh ali več dni (včasih tudi veliko več) med selekcijo in odhodom, so žrtve v Monowitz-Auschwitzu bile deležne tega privilegija.

Ziegler stegne menažko, prejme normalni obrok, potem pa počaka: - Kaj bi še rad? - ga vpraša Blockältester: ni mu znano, da bi imel Ziegler pravico do dodatka, ter ga zapodi stran, Ziegler pa se vrne in ponižno vztraja: res so ga dali na levo, vsi so to videli, naj gre Blockältester preverit kartone: pravico ima do dvojnega obroka. Ko ga dobi, mirno odide na pograd.

Zdaj vsak pazljivo strga z žlico po dnu menažke, da posname zadnje kapljice juhe, kar sproži glasen kovinski hrušč, ki naznanja, da je dneva konec. Počasi zavlada tišina in tedaj s svojega pograda, ki je na tretjem nadstropju, zagledam in zaslišim starega Kuhna, ki s čepico na glavi, močno pozibavajoč s telesom glasno moli. Kuhn se zahvaljuje Bogu, ker ni bil izbran.

Kuhn je nor. Ali ne vidi na pogradu poleg sebe Grka Beppa, ki mu je dvajset let in ki bo pojutrišnjem šel v plinsko celico in to ve in leži upirajoč pogled v svetilko, ne da bi rekel besede, ne da bi si kaj mislil? Ali Kuhn ne ve, da bo prihodnjič on na vrsti? Ne razume Kuhn, da se je danes zgodilo nekaj tako ostudnega, da ga nobena pravna molitev, nobeno odpuščanje, nobena pokora krivcev, skratka nič, kar lahko človek stori, ne bo nikoli več moglo popraviti?

Ko bi bil Bog, bi Kuhnovo molitev izpljunil na tla.

Primo Levi - Sergij Šlenc

Lojze Zajc - tudi pesnik



Pred štiridesetimi leti je v Ljubljani umrl Lojze Zajčev iz Trnovega. Pomemben mož, ki je skupaj s svojimi starši in desetimi brati ter sestrami sooblikoval vrhunec kulturnega, društvenega in športnega življenja v Trnovem in Ilirski Bistrici v zadnjem desetletju pred prvo svetovno vojno in prvih letih italijanske okupacije.

Zajčeva družina poteka iz Dolenjske, od koder sta bila oče Anton in mati Jožefa Mlakarjeva. Tu sta se rodila sinova Vladislav (1892) in Lojze (1894). Potem se je oče prijavil na tajniško mesto pri HRANILNICI IN POSOJILNICI v Trnovem in v letu 1896 nastopil službo. Službo tajnika je opravljal vestno vse do svoje smrti leta 1915. Zadnji dve leti pa je opravljal tudi službo trnovskega župana. Desetletja je bila Zajčeva družina središče kulturnega in političnega delovanja v Trnovem.

V letih bivanja v Trnovem se je rodilo še devet otrok: Kristina (1896), Milan (1899, znani poliglota in pevovodja), Zofija (1900), Rozalija (1902), Marija (1907), Jože (1909), Ana (1911) in Silva (1913). Vsi Zajčevi otroci so si pridobili solidno izobrazbo v Ljubljani in drugih mestih. Leta 1904 se je Zajčeva družina preselila v novozgrajeno stavbo hranilnice, imenovano Dvorana v Trnovem in od tedaj poznamo Zajčevo družino kot "Zajčeve iz Dvorane".

Lojze Zajc se je šolal v Ljubljani in na Sušaku ter se navzel naprednih idej, ki jih je znal s svojim mladostnim žarom prenašati tudi na svojo okolico. Narodna zavednost je bila prav gotovo osrednje vodilo zavzetega družinskega delovanja v Trnovem in Ilirski Bistrici.

Lojze Zajc je že v zgodnjih fantovskih letih opozoril nase in svoje organizatorske vrline. Z osemnajstimi leti je prevzel načelnštvo trnovskega telovadnega odseka OREL in ga temeljito reorganiziral. Trnovski telovadci so si v dvorani uredili prvo telovadnico in z nastopi ter delovnimi uspehi prednjačili v tem delu Notranjske. V življenje in delo telovadnega društva je Lojze vključeval tudi kulturne nastope z igrami, ki jih je sam režiral. Še s posebej veliko vnemo se je Lojze Zajc lotil narodnega, kulturnega in športnega dela po prvi svetovni vojni. Prevzel je načelnštvo bistriškega SOKOLA in okrog sebe zbral vso tedanjo mladino, ki sta jo premogla Bistrica in Trnovo. Enkrat je bil tudi pri organizaciji kulturno prosvetnega življenja obeh krajev. Samo v sezoni 1921 je pripravil dvajset gledaliških nastopov, pri katerih so mu pomagali tudi bratje in sestre. Lojze Zajc je bil v tem času tudi aktiven v mnogih društvih, še posebej v odboru bistriške čitalnice in predsednikoval domačemu planinskemu društvu. Z gledališko predstavo v spomin 15-letnice smrti Simona Gregorčiča z naslovom "Poklon Gregorčiču" je dokončno izzval italijanske oblasti, ki so že od vsega začetka videle v Zajčevih svoje velike nasprotnike. Ker Lojze ni hotel sam v izgnanstvo so ga poiskali doma, ga pretepli do krvi in potisnili na vlak za Ljubljano. Zatočišče je v Ljubljani dobil pri bistriški, tudi izgnani družini Franca Samse - "Žefnega" in se kasneje poročil z njhovo hčerko Marico. Kmalu se jima je rodila hčerka Jadranka, znana medicinska strokovnjakinja za mikrobiologijo. Njen sin, Lojzetov vnuk, ing. Jernej Satler živi na njihovem domu v Ljubljani.

Lojze Zajc je po svojem izgnanstvu še prihajal v Trnovo in Bistrico, kasneje tudi

službeno, kot republiški finančni revizor. Umrl je po krajši bolezni star komaj 62 let.

Obsežno družbeno delo Zajčevih, še posebej Lojzeta Zajčevega, je tako pomembno za celovito podobo življenja v naših krajih v najbolj usodnih časih, kar vabi k poglobljenemu raziskovanju in osvetlitvi.

Še manj od njegovega družbenega dela je znano pesnikovanje Lojzeta Zajca. Pri Grilčevih hranijo njegovo edino znano pesem NAŠA BURJA. Obsežna pesnitev s kar 26 kiticami, pa vendarle kaže na močno izpovedno pesniško dušo njenega avtorja, odtrganega od doma, ki mu burja s svojo nepredvidljivo silovitostjo simbolizira krepkost in žilavost pod Snežnikom, neustrašnih pri obrambi svojih domov pred vsiljivimi tujci. Pesem je nastala v letu 1941 na pragu nove svetovne morije in jo je moč razumeti tudi kot pesnikov apel in oporoko. Je v zapuščini Lojzeta Zajca še kaj njegovih pesmi?

Naša Burja

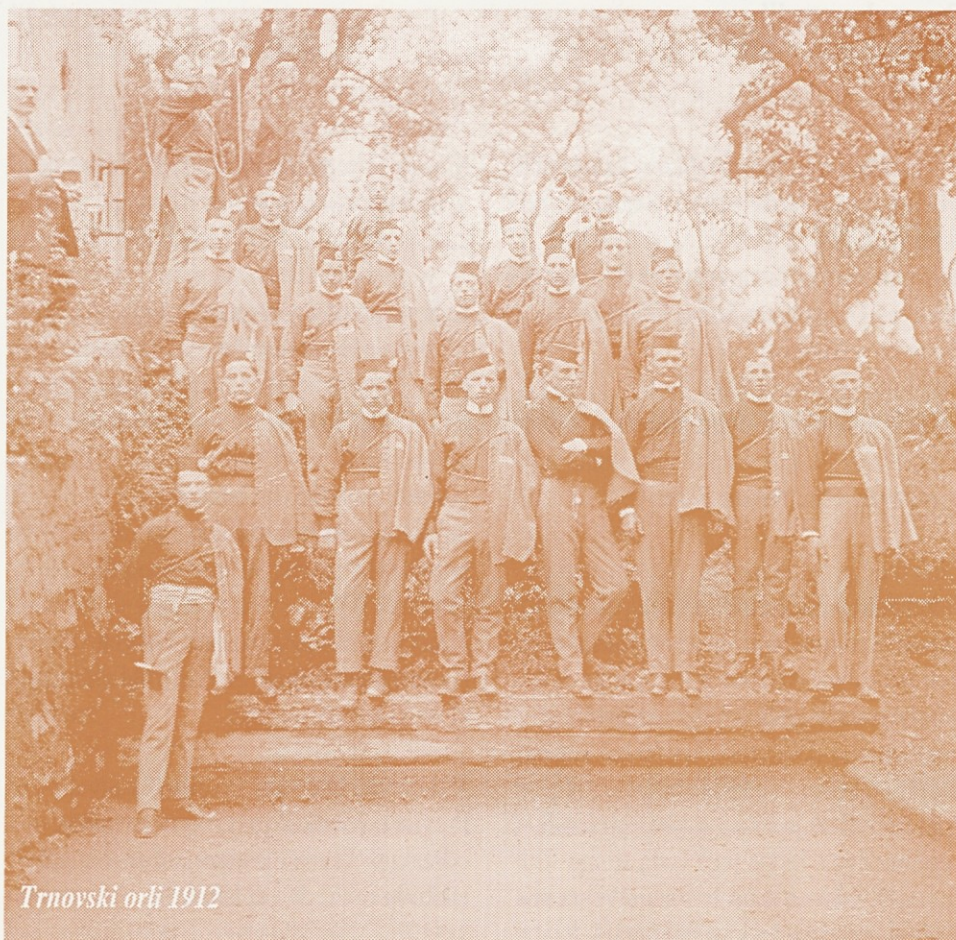
Si čul že kdaj, kje burja ima mlade?
Tam vrh Snežnika dom si je izbrala,
od Javornika doli privihrala
in Nanos, Učka vzgajata ji gade.

Rodila jo je gola kraška skala,
kjer borno zemljo čuvajo ograde
iz kamna, žuljev in iz potne srage
še bedno prst je Kraševka nabrala.

Na jesen, zimo začne svatovanje:
v skalovju pustem išče svoje druge,
sopihajoče trope zbira v struge
in v Trst, na Reko gre na vasovanje.

Izbirčna ni, posluži se odjuge,
"kočanke" mokre, da za potovanje
ji razigrano svatovsko kričanje
tuleče spremljajo pijani sluge.

Kot trop sestradanih volkov v daljavi
grozeči hrum ti njen prihod naznanja:
glej, na obzorju tam se jagnjed sklanja,
dreves vrhovi klonejo majavi.



Že ta zamolkli hrum divjad preganja,
da išče si zavetja na planjavi:
v razoru, jarku, skalnati trdnjavi
zaseda zdaj zasilna stanovanja.

Če zapustila svoje je domove,
z zaletom svojim silnim vse obvlada:
na potu ne ovira je pregrada,
še vlak z nasipa vrže čez robove.

In ko na Jadran sinji besna pada,
izpremeni v vihar se, ki brodove
zdaj dviga, zdaj potaplja med valove,
da starim pomorščakom gine nada.

Po gorah sneg pobira, ga v vrtince dviga,
v zatišjih, na poteh gradi zamete,
do čista pesek, prah povsod pomete,
kot da je snaga njena prva briga.

Mladina se ne zmeni za nasvete,
doma ne zdrži je ni veriga,
kjer more, v divjajočo burjo šviga,
rajaje in vriskaje z njo se gnete.

Mladina kraška k rajanju se zbira...
A romar stoka v tesni tam neznani,

ker mu krvav obraz je razorani
od drobcev snežnih in mu dih zapira.

Drugače Kraševce se ji ubrani:
obrne se in pete v tla upira,
obrnjen s hrbtom vanjo pot utira,
da lic ne biča mu in pljuča hrani.

V davnini Kras so hrastovi gozdovi
pokrivali v verigi neprestani...
Posekali so jih Italijani,
Benetke nosijo zdaj njih tramovi.

Pot burji so odprli Benečani,
z izbrisi so sproščeni nje domovi,
po njih zdivja na morje, da z brodovi
se poigra v svobodi nebrzdani.

Ko na izbrise besna vsa prihruje,
le redka, krepka rast se ji upira,
kar Krasu ni vrojeno, vse podira
in drevje s koreninami izruje.

Na robu ji borovje val zapira,
ob boru bor prihuljeno kljubuje,
a krivo brinje se ji posmehuje,
po tleh se plazi, njen naval prezira.

Brkin te jagode visoko ceni,
nabira, spravlja jih in varno hrani,
da v mrzlih zimskih dneh iz njih priznani
zdravilni brinjevec vari ognjeni.

Tam po domovih, pri ognjiščih zbrani
se grejejo ljudje, ko v razbesnjeni
in divjajoči melodiji njeni
borijo se glasovi neubrani.

Čarobno moč imajo ti glasovi...
Ko v orgiji tam zunaj burja rjove,
od streh do tal pretresa vse domove,
še starcem se zazdijo vedno novi.

Ob ognju toplem kujejo zasnove...
Takrat še pravljic njihovi strahovi
prijazni so in dobri kot bogovi,
ki v davnih dneh so čuvali rodove.

V nočeh zavija, tuli, poje, joka,
vhod na podstrešja išče, vdira vanje,
na strehah kope šteje, da igranje
klavirja čuje se iz zmede zvoka.

Hrumeča vas...A lepe, budne sanje
si vedno me zazibala otroka,
obzorja mi odkrivala široka,
kjer prostor le za dobro je dejanje.

Oba sovraga megle sva zakleta...
Ko mi v spominu, z mesecem oblita
dolina reška jasno se zasniva,
divjanje burje mi je pesem sveta.

Saj burje naše pesem drugim skrita,
pričara mi glas matere, očeta,
ki jim nad grobom poješ dolga leta,
da vzlic tegobam mirno, mirno spita...

Spominjaš me tovarišev mladosti,
po srcu in po duši bratov vnetih,
junakov, ki življenja v zornih letih
so žrtvovali naroda prostosti.

Živelci so in mrlci v nadah svetih,
da rodu, prekaljenemu v bridkosti,
zasija dan veselja in radosti,
ko rešen bo verig sovragov kletih.

Iz arhiva Vojka Čeligoja

Predstavljamo Vam

Darinka Šajn, roj. Benigar



Človek ne more verjeti, da je naša Darinka najstarejša pevka v mešanem pevskem zboru društva upokojencev. Vsaj kaže jih ne!

Darinka Šajn je bila rojena v Trnovem v kmečki družini, po domače pri Periševih. Šolo je obiskovala v samostanu De Notre Damme v Trnovem, že od mladih nog pa je prepevala v cerkvenem pevskem zboru pri sv. Petru. V času NOB je sodelovala kot aktivist OF v Ilirski Bistrici in Brkinih. Takoj po koncu vojne se je vključila v mešani pevski zbor, ki ga je tedaj vodil Alojz Grm. Zbor je nastopal na številnih prireditvah v domačem kraju pa tudi po mnogih krajih Primorske, na sosednjem Hrvaškem in drugod. Mešani zbor tedanje DPD Svoboda je zadnjič nastopil leta 1963 ob otvoritvi osnovne šole Dragotina Ketteja. Zbor je tedaj vodil njen brat Franc Benigar, znan organist in zborovodja. Darinka Šajn se je ob ustanovitvi mešanega pevskega zbora društva vključila v njihove vrste, kjer poje še danes. Vsa poveljna leta je aktivno prepevala v cerkvenem pevskem zboru tako v župni cerkvi sv. Petra kot tudi v cerkvi sv. Jurija. Za dolgoletno aktivno petje je prejela zlato Gallusovo priznanje in značko.

Darinka spada torej med najbolj vztrajne pevke, saj prepeva celo življenje. Vsi "zborovci" jo imamo zelo radi. Želimo, da bi bila še dolgo z nami, zdrava in prepevajoča!

Darinka Žbogar

Poznal sem jih

Vodka

Bil je ravno čas, ko so vaščani, ki so imeli slivove nasade, le-te obirali. Sladke sočne slive so dali v za to pripravljene sode - bačve in jih pustili "kuhati" tja do zime, ko je napočil najprijetnejši čas kuhanje slivovke - "šnopsa".

Ja, vsi pa se le niso ukvarjali s tem poslom. V prvi vrsti ne tisti, ki sliv niso imeli in pa seveda naš stari znanec Kuše.

Čuden tič je bil ta možak. No, saj sem ga že omeljal v eni izmed prejšnjih zgodb. Pa naj mi bo odpuščeno, če ga še enkrat in to bolj podrobno. Majhen je bil, kar ga je še posebej motilo. Kljub svoji majhnosti je imel izredno dolge roke, saj so mu segale skoraj do kolen. Vedno je bil pokrit s pokrivalom, ki je bilo v najboljših časih verjetno kapa. Izpod tega čuda so mu silili štrenasti, rahlo sivi lasje. Zanimivi sta bili drobni, a nadvse hudomušni očesci, ki sta švigali na vse strani in tudi vse opazili. Nekaj posebnega pa je bilo njegovo vohalo. Saj ga moramo tako imenovati, kajti ime nos ne zadošča. Dobesedno je kraljevalo nad malimi tankimi usteci, obraslimi z redkimi ščetinami.

Vse v vsemu, čuden možic, pa vendar cenjen, saj je bil, ne nazadnje, celo avstro-ogrski soldat in je kolikor toliko vestno služil presvitlega cesarja. In prav to ga je pripeljalo celo v ujetništvo v daljno Rusijo.

Sedaj se naša zgodba šele prav začinja.

Kuše je namreč s pomilovanjem opazoval obiralce sliv.

"Ljudi muoji, če vi bute iz tih buogih slivic kuhali šnops?! Ja vam povim, da ga ni čez vodku. Pa sej nanka ne znate, ča je tuo. Rečjem vam, de je pijača, ki je niste još pili. Kuhat je znaju samo Rusi i se zna, tudi ja, saj sam bu u Rusiji i se je naučil kuhat. Rečem vam još samo tuo, de bi Rusi davali vaš žnops pit otročićam ne cuculu. Ja vam bum skuhal pravo vodku, de bute znali, ča je ze pit."

Muzali so se poslušalci in si mislili svoje. A na zadnje, naj poskusi, morda bo pa le kaj.

Kuše je po preizkušnem receptu (v to je bil popolnoma prepričan, saj je vendar videl, kako se tej stvari streže tam v daljni Rusiji) naložil v bačve krompir, bačve skrbno zaprl, zaprl tudi shrambo - "hramić" in čakal na zimo, ko bo lahko nejevernežem pokazal, kaj zna in jih presenetil s pijačo, ki je še niso pili.

Prišel je težko pričakovani dan kuhe vodke. Po vasi se je namreč že širil vonj slivovke, ki so jo kuhali sosedje.

"Sda pa ja. Ute vidli, ča će reć vodka!" Previdno je odkril prvi sod in se malce odmaknil. Iz soda je namreč čudno dišalo, lahko bi rekli, da kar smrdelo.

"Duh je muočan, kakova bu komač vodka!"

Vsa zadeva se mu je ob kuhanju sprijela in spekla v kotlu in, kar ga je močno potrla, še bolj smrdela. Še dobro, da po stari navadi ni vabil sosedov na pokušino. Hotel jih je presenetiti.

Odpri je preostale bačve. Smrad je bil še hujši. Še dobro, da se je znočilo. S kar precejšnjim naporom je vsebino, ki naj bi dala prečudovito vodko, stresel za hišo na gnoj.

Drugi dan je okrog Kušetove hiše in po celem Šajinskem kraju zaudarjalo, kot bi kraj polili z gnojnico, ma tisto iz ... "sej znate".

Mislite, da smo Kušetu zamerili? Kje pa, saj smo spoznali čisto novo pijačo - vodko, a to nekoliko pozneje.

Ljubezen

Prav pod Starim gradom, tik ob poti, ki je vodila iz nekdanjega gradu v vas, je stala lična hišica. Nanjo se je naslanjal hlev - "štalica" z značilnimi lesenimi vrati na zasun, nad katerimi je bilo okno "vuoda ali vuodriča", to je prostora, kamor se je spravljalo seno. Omenjam ga zato, ker je nekako pomemben za našo zgodbo, v povesticah o ljubezni pa še posebej. Saj veste zakaj!

Živela sta v tej hišici Tone in Mica. Rada sta se imela, ni kaj. To so vedeli vsi. Imela pa sta tudi kozo, ki se je gonila (bi rekli po domače). V takem primeru jo je treba, kozo namreč, peljati k prču (kozlu), ki pa ga ni imel nihče v vasi. Imel pa ga je Bilje v Račicah.

Mica je dala Tonetu nekaj "soldicov" in ga v božjem imenu poslala s kozo k prču. Vroče je bilo, saj je sonce že navsezgodaj močno gredo, pa tudi žejen je bil Tone. In kaj sledi iz tega? Samo na "glaž" je stopil v gostilno ob poti.

"Paj daj mi još jenega!" si je naročil. Ko ima vrag mlade, jih ima veliko.

Žeja je bila huda, "soldiči" pa so skopnели. Kaj je hotel Tone, odšel je nazaj domov. Mica ni bila ravno vesela, a kaj čemo, zgodi se.

Drugo jutro je zabičala Tonetu: "To ti su soldī, sda pa neravnost u Račice!"

Tone je prišel do oštarije.

"Nje pa nje!" si je govoril. Ma samo po španjulete i friminate stupim."

"Če ne buš en glaš?" je bil kar vsiljiv oštir.

"Pa naka bu!" Naj nadaljujem?

Mica ga je počakala kot huda ura. No, ne najhujša, saj mu je naslednji dan ponovno zaupala opraviti za kozo najpomembnejše dejanje.

Mimo oštarije je šel skoraj miže. Pa ni pomagalo. Pred oštarijo so sedeli znanci.

"Ča danas ga ne buš en glaš?" je zaslišal.

"Danas mu najbrž Mica ni dala šoldov. Pridi, ču ti ja dat za en glaš!"

To pa ne! Da nima denarja bi pomenilo, da ni gospodar. To pa ne!

"Takuo je prav. Zevježi kuoze ze plot i pridi. Ki ti ča muore, sej si ti gospodar u hiži."

Mice niti ne bom opisoval, saj si jo lahko predstavljate.

"Tuone, tuo naka ti bu zadnjič. Ja mislim hudo resno. Jutri bum šla ja s tuobu i fertik!"

Pa ni bilo treba. Uboga koza je je namreč "krepala".

Zvečer se je Tone pripravljaj, da bo šel spat.

"Kamo greš, Tuone? Spat z manu? Nje, nje, lipo zami plahtu i na uodar, na sjeno!"

Tone je žalostno pogledal, rekel ni nobene, pač pa je pod eno pazduho stisnil "plahticu", pod drugo "jketicu ze zgjavje" in splezal na oder.

Drugi večer je Mica samo odkimala z glavo in Tone je vedel, da bo treba spet na oder. Pa tretji dan in naslednji večer ravno tako. Tuhtal je Tone, kaj bi, a nič pametnega mu ni prišlo v trdo "batico".

Kar žalosten je čakal večer, vzel plahto in suknič pod pazduho, a ga je zaustavil Micin glas:

"Kamo, Tuone, kamo?"

"Ja na uodar, pa kamo?"

"Tuone, u puostelju, h mjeni! Če misliš, de bum krepala kot kuoza?"

Ja, ja, ni je čez ljubezen, tuo vam gouorim i zepunite si.

Zapisal Franc Gombač - Frane Petrov

Babičini nasveti

Barva sukanca za šivanje mora biti vedno za nianso temnejša od barve blaga. Tako bodo šivi manj izstopali.

Žlica grobo mlete soli, ki jo boste pomešali med fižol in ostale suhe stročnice, jih bo ubranila pred škodljivci.

Da bi se izognili močnemu in neprijetnemu vonju, ki se razširi po stanovanju ko kuhate zelje, ga kuhajte z nekaj orehi.

Če ste skuhali preveč testenin, jih lahko uporabite naslednji dan. V primerno posodo naložite v vrstah izmenoma testenine in tanke rezine sira ter po vrhu posujte s parmezanom in dajte v vročo pečico za približno 10 do 15 minut.

Svežo zelenjavo kuhajte v vroči slani vodi, suhe stročnice pa v mrzli vodi. Solite jih naknadno!

Če postavite poleg kruha v krušno platneno vrečo še steblo nadzemne zelene, bo kruh ostal dlje časa svež.

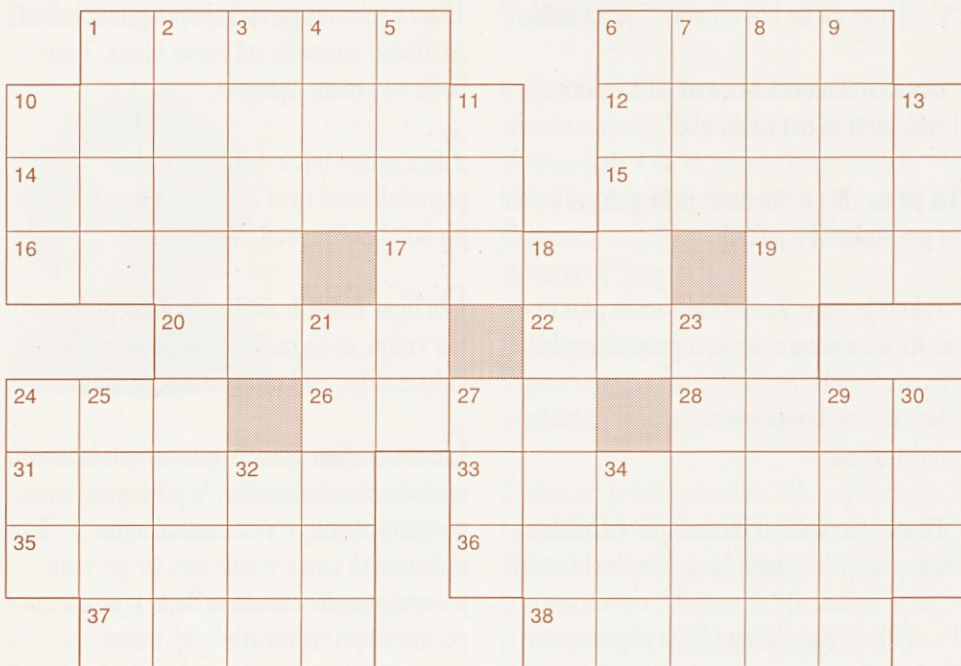
Želite prijetno odišavljeno omaro? Vzemite sveže in ne preveč zrele mandarine in vanje zabodite nekaj nageljnovih žbic. Tako "okrašeno" mandarino zavijte v mrežico in obesite v omaro. Ta zelo prijeten vonj moljem ni prav nič všeč.

Madeže, ki jih pustijo dežne kaplje na svilenih oblačilih zelo lahko odstranimo tako, da jih potem, ko so se že posušili, podrgnemo z vročo flanelasto krpo.

Vaš pes vam bo zelo hvaležen, če boste nasuli v njegovo hišico nekaj prgišč svežih orehovitih listov. Ubrani ga bodo pred insekti in paraziti.

Uspeh dobre jedi je dostikrat odvisen od pravega doziranja sestavin. Da ne bi bilo vedno potrebno tehtati vam svetujemo: jušna žlica, zavrana, vsebuje 10 g mletega parmezana, 15 g moke, 15 g mlete kave, 15 g drobno mlete soli, 20 g drobnih testenin in 25 g riža.

Križanka



Vodoravno: 1. ameriški general in predsednik ZDA (Ulysses, 1822-1885), 6. Bakhova palica, 10. Vlahi, del staroselcev v Romuniji, 12. travnat svet na koncu njive, 14. izdelovalec izstrelkov na raketni pogon, 15. odlični avstrijski smučak (Gunther), 16. gizdalin, puhloglavce, 17. ozvezdje severne nebesne poloble, 19. azijski veletok, 20. primorski narodnjak, tigrovec in pesnik z Vipavskega (Drago), 22. osmi židovski mesec, 24. glina, 26. ime finskega arhitekta Saarinen, 28. nizozemski kolesar (Jan), 31. nemški pisatelj (Hans Helmut), 33. športnica, ki se ukvarja z alpskim smučanjem, 35. naselje s šotori za začasno bivanje na prostem, 36. čudež, nenaraven dogodek, 37. pritok Une v Bosni, 38. hrošč z zelo dolgimi tipalkami, katerega ličinka uničuje les iglavcev.

Uredniški odbor

Dimitrij Grlj
Franc Gombač
Ivko Spetič

Oblikovanje
EDIS d.o.o. Ilirska Bistrica
Grafična priprava
StudioRolih, Ilirska Bistrica
Tisk
ČukGraf, Postojna, junij 1996



Navpično: 1. stara lekarniška utež, 2. borilna panoga v športu, 3. menjačica, 4. mati Izide in Ozirisa v egipčanski mitologiji, 5. manjša klada za sekanje drv, 6. naselje na slovenskem krasu (teran), 7. junakinja romana April pisateljice Mire Mihelič, 8. grafična tehnika, 9. ledena, skorjasta plast snega, 10. likovna umetnost (lat.), 11. reka na Peloponezu, 13. ime nizozemskega hitrostnega drsalca Schenka, 18. kremen, kalijev glinenec, 21. največja človeška žleza, 23. kostariški predsednik, nobelovec 1987 (Oscar), 24. povdarek, 25. prva plast jure, 27. pomnilnik računalnika, 29. angleška ploščinska mera, 30. levi pritok Dona, 32. desni pritok Gangesa v Indiji, 34. angleška violončelistka, odlična komorna glasbenica.

Rešitev:

Vodoravno: 1. Grant, 6. tirs, 10. Aromuni, 12. ozara, 14. raketar, 15. Mader, 16. snob, 17. Lira, 19. Ind, 20. Bač, 22. Ijar, 24. ilo, 26. Eero, 28. Raas, 31. Kistr, 33. alpinka, 35. labor, 36. mirakel, 37. Sana, 38. tesar.

Po mnenju Ministrstva za kulturo R Slovenije št. 415-76-96 mb / mj z dne 12.2.1996 je glasilo Jesenski listi Društva upokojencev Ilirska Bistrica uvrščeno med proizvode za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Srečanja upokojencev

V poletnem času pripravlja naše Društvo upokojencev dvojje zanimivih srečanj.

Prvo srečanje bo na Mašunu v sredo, 10. julija 1996, posvečeno deseti obletnici prijateljskega sodelovanja s slovenskimi upokojenci v Trstu. Pričetek uradnega dela bo ob 11. uri, čemur bo ob glasbi sledila zabava.

Drugo srečanje bo v soboto 10. avgusta 1996 na Mašunu. Udeležilo naj bi se ga do 2000 upokojencev iz vse Primorske. Po uradnem delu in kulturnem programu, ki bo pričel ob 10. uri, bo prijateljsko srečanje z zabavo.

Uprava društva

Zahvaljujemo se vsem, ki so omogočili izdajo glasila, še posebej navedenim podjetjem in ustanovam:

Zveza kulturnih organizacij
Ilirska Bistrica

Občina
Ilirska Bistrica

Dom starejših občanov
Ilirska Bistrica

Petrol - Transport
Ilirska Bistrica

TIB Terminal
Ilirska Bistrica

Društvo upokojencev
Ilirska Bistrica

Krajevna skupnost
Ilirska Bistrica

Okrepčevalnica BAŠA
Ilirska Bistrica

Emona Ilirija
Ilirska Bistrica

Poliuretani-Plama
Podgrad

Kmetijska zadruga Brkini
Ilirska Bistrica

Bess d.o.o. Podbeže 39
Ilirska Bistrica

Plaming d.o.o.
Podgrad

Mlinotest Pekarna
Ilirska Bistrica d.o.o.

